

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Δημοκρατία και Ηθική vs. Πληροφόρηση και Ασφάλεια Οι περιπτώσεις των Edward Snowden και Julian Assange

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»

Αναγνωστοπούλου Ελένη – Δήμητρα

Τριμελής επιτροπή:

Κουτσούκης Νικήτας – Σπυρίδων
Κωνσταντόπουλος Ιωάννης (ε)
Φακιολάς Ευστάθιος

(ε) – Επιβλέπων/ουσα

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2021

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

Democracy and Ethics vs. Intelligence and Security

The cases of Edward Snowden and Julian Assange

*Master's dissertation specializing in
"Risk management in global politics"*

Anagnostopoulou Eleni – Dimitra

Committee:

Koutsoukis Nikitas – Spiridon
Konstantopoulos Ioannis (s)
Fakiolas Efstathios

(s) – Supervisor
Final version

Corinth, Greece, 2021

Φύλλο Αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Δημοκρατία και Ηθική vs. Πληροφόρηση και Ασφάλεια: Η περίπτωση του Edward Snowden και του Julian Assange» της Αναγνωστοπούλου Ελένη – Δήμητρας αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την / /2021

με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Αναπληρωτής Καθηγητής Κουτσούκης Νικήτας – Σπυρίδων
2. Επίκουρος Καθηγητής Κωνσταντόπουλος Ιωάννης (ε)
3. Επίκουρος Καθηγητής Φακιολάς Ευστάθιος

Abstract

This paper answers to the question of Democracy and Ethics versus Information and Security. Issues concerning security, international relations and international politics are raised, while, at the same time, the importance of balance between the four meanings is emphasizing. Since there will be examples in each of the separate chapters, the second part of the paper includes two case studies. The first of them is the case of Edward Snowden, who leaked quite sensitive data, with evidences, concerning data interceptions and mass surveillances, while the second case is about Julian Assange, one of the founders of Wikileaks, a non-profit Media, which revealed both the surveillance of leaders around the world and secret documents that exposed according to him the actors and decision makers, that means, the leaders themselves. In the last part of the same chapter, is attempted to be created a working hypothesis, concerning the combination of the actions of the above two cases and the calculation of the total impact.

Keywords: Democracy, Ethics, Intelligence, Security, Edward Snowden, Julian Assange, Risk Management, International Politics

Περίληψη

Στην εργασία αυτή απαντάται το ερώτημα της Δημοκρατίας και Ηθικής ενάντια στην Πληροφόρηση και την Ασφάλεια. Τίθενται ζητήματα που αφορούν την ασφάλεια, τις διεθνείς σχέσεις και τη διεθνή πολιτική, ενώ, παράλληλα, τονίζεται η σημασία της ισορροπίας μεταξύ των τεσσάρων εννοιών. Αφού οριστούν με παραδείγματα σε κάθε μία από τις ξεχωριστές ενότητες, το δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει δύο περιπτωσιολογικές μελέτες. Η πρώτη αφορά την περίπτωση του Edward Snowden, ο οποίος διέρρευσε αρκετά ευαίσθητα δεδομένα, με αποδείξεις, που αφορούσαν υποκλοπές δεδομένων και μαζικές παρακολουθήσεις, ενώ η δεύτερη περίπτωση αφορά τον Julian Assange, ένας εκ των Ιδρυτών του Wikileaks, ενός Μέσου, Μη Κερδοσκοπικού, που αποκάλυψε τις παρακολουθήσεις ηγετών σε όλον τον κόσμο και απόρρητα έγγραφα που εξέθεταν κατ' εκείνον τους δρώντες και τους λήπτες αποφάσεων, δηλαδή τους ίδιους τους ηγέτες. Στο τελευταίο μέρος του ίδιου κεφαλαίου, γίνεται απόπειρα δημιουργίας υπόθεσης εργασίας που αφορά το συνδυασμό των δράσεων των δύο παραπάνω περιπτώσεων και υπολογισμού του συνολικού αντίκτυπου.

Όροι κλειδιά: Δημοκρατία, Ηθική, Πληροφόρηση, Ασφάλεια, Edward Snowden, Julian Assange, Διοικητική της Διακινδύνευσης, Διεθνής Πολιτική

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τις Μεταπτυχιακές μου σπουδές στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων, στο Πρόγραμμα «Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων» θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσοι συνέβαλαν στην περάτωση αυτής της μεγάλης διαδρομής.

Θα ήθελα να αποδώσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους τους Καθηγητές που προσέφεραν πάντα όσα περισσότερα μπορούσαν στην επιμόρφωσή μας και, πρωταρχικά, στον εξαιρετικό Επιβλέποντα της εργασίας μου, Επίκουρο Καθηγητή Ιωάννη Κωνσταντόπουλο, για την υπέροχη συνεργασία μας, την υποστήριξή του και για όλα όσα μας δίδαξε καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού. Πολλές ευχαριστίες, επίσης, σε όλο το Διδακτικό Προσωπικό και τους στυλοβάτες του Προγράμματος, Αναπληρωτή Καθηγητή Νικήτα Κουτσούκη και τον Επίκουρο Καθηγητή Στάθη Φακιολά, καθώς, χωρίς εκείνους, το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών δεν θα ήταν το ίδιο. Πολλά ευχαριστώ στους εξωτερικούς συνεργάτες, που πάντα βρίσκονταν στο πλάι μας και μας καθοδηγούσαν, χωρίς ωράρια. Ευχαριστώ, επίσης, όλο το διοικητικό προσωπικό που με υποστήριξε με άρτιο και επιμελή τρόπο, όποτε υπήρξε ανάγκη.

Τέλος, θα ήθελα πολύ να ευχαριστήσω τη μητέρα μου, για τη διαρκή της στήριξη μέχρι και σήμερα, καθώς και το θείο μου, που στάθηκε στη φοιτητική μου πορεία σα δεύτερος πατέρας. Ευχαριστίες οφείλω και σε όλους μου τους συνεργάτες αλλά και τους συναδέλφους – συμφοιτητές, που συνέβαλαν καταλυτικά, ώστε να επιτύχω την περάτωση των εξαμήνων και την εκπόνηση της Διπλωματικής.

Περιεχόμενα

Abstract.....	I
Περίληψη.....	II
Ευχαριστίες.....	III
Περιεχόμενα.....	IV
Κατάλογος Σχημάτων.....	VI
1. Εισαγωγή.....	1
2. Δημοκρατία και Ηθική vs. Πληροφόρηση και Ασφάλεια.....	2
2.1. Δημοκρατία.....	2
2.2. Ηθική.....	5
2.3. Πληροφόρηση.....	8
2.4. Ασφάλεια.....	11
3. Περιπτωσιολογικές μελέτες.....	16
3.1. Η περίπτωση του Edward Snowden.....	17
3.2. Η περίπτωση του Julian Assange.....	22
4. Διοικητική της διακινδύνευσης: Συνδυασμός δυνάμεων Snowden και Assange.....	28
4.1. Ανάλυση με bowtie.....	28
4.2. Ανάλυση με δένδρο γεγονότων.....	30

4.3. Ανάλυση κινδύνων με πιθανότητα – αντίκτυπο.....	32
4.4. Μήτρες κινδύνων	32
5. Συμπεράσματα	37
Κατάλογος Πηγών	39

Κατάλογος Σχημάτων

Πίνακας 1. Ανάλυση κινδύνων με βάση την πιθανότητα επί τον αντίκτυπο.....	32
Σχήμα 1. Ανάλυση με bowtie. Τι οδηγεί στη συνεργασία Snowden και Assange και ποιες οι συνέπειες.	28
Γραφική απεικόνιση 1. Δένδρο γεγονότων σε περίπτωση συνεργασίας Snowden-Assange και πιθανές εκβάσεις.	31
Μήτρα Κινδύνου 1. Πιθανότητα διαρροής απόρρητων πληροφοριών από τη δράση των Snowden-Assange κι ο αντίκτυπος.....	33
Μήτρα Κινδύνου 2. Οι συνέπειες της διαρροής πληροφοριών με βάση το διάγραμμα bowtie.....	34

1. Εισαγωγή

Το «Δημοκρατία και η Ηθική vs Πληροφόρηση και Ασφάλεια» είναι ένα δίλημμα που ταλανίζει αρκετά χρόνια τόσο τις ανθρώπινες σχέσεις, στο πιο πρώιμο επίπεδο, όσο και τις διεθνείς σχέσεις, στο πιο προηγμένο. Κανείς άλλος, πέρα από κάθε πολιτική ηγεσία δεν είναι αρμόδιος για να αποφασίσει εάν χρειάζεται να δίνουμε περισσότερη έμφαση στην ηθική και τη δημοκρατία, όταν πλήττονται αξίες και δικαιώματα όπως η ασφάλεια.

Στη συγκεκριμένη εργασία, έγινε προσπάθεια να οριστούν αυτές οι έννοιες ξεχωριστά, ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε όλοι τι ακριβώς σημαίνουν και πώς εφαρμόζονται στην καθημερινότητά μας, αλλά και στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας και κοινωνίας και μετέπειτα υπήρξε η αναφορά δύο συγκεκριμένων περιπτώσιολογικών μελετών. Οι περιπτώσεις αυτές δεν είναι άλλες από του Edward Snowden και του Julian Assange, δύο ακτιβιστών που θα μπορούσαμε να πούμε ότι «θυσιάσαν» τη ζωή τους, την ελευθερία τους, για να εκθέσουν προς το ευρύ κοινό πράξεις και γεγονότα που για εκείνους ήταν ανήθικα ή που θα έπρεπε να είναι ευρέως γνωστά.

Το κοινό τους χαρακτηριστικό είναι ότι και οι δύο πήγαν αντίθετα στο κατεστημένο και το πληρώνουν ακριβά, διότι για πολλούς μπορεί να είναι σύγχρονοι ήρωες, αλλά για άλλους θεωρούνται προδότες και άνθρωποι που θα έπρεπε να πληρώσουν το τίμημα για αυτές τους τις αποκαλύψεις.

Για την ολοκλήρωση της διπλωματικής ήταν αναγκαία η βιβλιογραφική ανασκόπηση. Το κύριο μέρος της βιβλιογραφίας αφορά την πληροφόρηση και τις διεθνείς σχέσεις, ενώ στις θεματικές ενότητες που αφορούν τις περιπτώσιολογικές μελέτες, οι πληροφορίες αντλήθηκαν από αντίστοιχα πονήματα αφιερωμένα στις περιπτώσεις τόσο του Edward Snowden όσο και του Julian Assange.

Στο τελευταίο κομμάτι του κυρίως μέρους, γίνεται μία απόπειρα να συνδυαστούν οι δράσεις των δύο ακτιβιστών και να υπολογιστούν τα δυνητικά αποτελέσματα, με τη χρήση διαγράμματος bowtie για τις αιτίες κινδύνων και τις συνέπειες από τη συνδυαστική τους δράση, δένδρου γεγονότων για την αναλυτική παρουσίασή τους και την απεικόνιση των κινδύνων μέσω μήτρας κινδύνου.

2. Δημοκρατία και Ηθική vs. Πληροφόρηση και Ασφάλεια

Μέσα από αυτές τις υποενότητες θα αναλυθούν διεξοδικότερα οι έννοιες της Πληροφόρησης, της Ασφάλειας και της Δημοκρατίας και της Ηθικής. Το ερώτημα που θα απαντηθεί είναι το εάν η πληροφόρηση, που είναι μία από τις πιο βασικές προϋποθέσεις για να υφίσταται ασφάλεια, μπορεί να συνυπάρξει αρμονικά με την ηθική και τη δημοκρατία. Χρειάζεται, επίσης, να ερευνηθεί εάν αυτό το κενό που υπάρχει μεταξύ πληροφόρησης και δημοκρατίας και ηθικής μπορεί να αναπληρωθεί, με τις κατάλληλες παρεμβάσεις που θα αφορούν κυρίως τις δομικές αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν στις υπηρεσίες πληροφόρησης.

2.1. Δημοκρατία

Η δημοκρατία είναι ένας όρος που έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην καθημερινότητά μας κι αυτό γιατί όλες οι οργανωμένες κοινωνίες του αναπτυγμένου κόσμου δομούνται πάνω στους κανόνες της.

Όταν υφίστανται φαινόμενα που καταπατούν τους θεσμούς της δημοκρατίας, τότε, αντίστοιχα, παρατηρούμε όσους νιώθουν ότι έχουν καταπατηθεί τα δημοκρατικά τους δικαιώματα να διαμαρτύρονται. Πλέον, η δημοκρατία θεωρείται ο κινητήριος μοχλός για κάθε πράξη και δεν αφορά μόνο τα χαρακτηριστικά ενός Πολιτεύματος (Konstantopoulos, 2017).

Είναι ένας όρος που προέρχεται από την Αρχαία Ελλάδα, όπου εκεί έγιναν οι πρώτες προσπάθειες να λαμβάνονται οι αποφάσεις με δημοκρατικό τρόπο και, πλέον, δεν νοείται κανένα κράτος να λειτουργεί με διαφορετικό τρόπο.

Στη δική μας περίπτωση, στο δίλημμα μεταξύ δημοκρατίας και ηθικής ενάντια στην πληροφόρηση και την ασφάλεια, ο όρος της δημοκρατίας έχει διαφορετική σημασία. Εδώ μπαίνει και το ερώτημα της διαχείρισης μίας πληροφορίας (Konstantopoulos, 2017).

Υπάρχει, άραγε, η χρυσή τομή μεταξύ όλων αυτών; Η απάντηση δεν είναι δεδομένη, αφού για κάθε ζήτημα οι ισορροπίες είναι διαφορετικές. Το ερώτημα, όμως, παραμένει αναπάντητο, τι εστί δημοκρατία στη διεθνή πολιτική; Δημοκρατία σημαίνει ότι κάθε κίνηση που γίνεται είναι επειδή αυτή είναι θέλημα των πολλών κι όχι των λίγων. Κάθε άλλη αλλαγή αποτελεί μία αναγκαιότητα στην οποία δεν μπορούν όλοι να πάρουν θέση και να αντιδράσουν. Δημοκρατία είναι, επίσης, το να διαμοιράζονται πληροφορίες που δεν απειλούν την αλλαγή του κατεστημένου, ούτε βλάπτουν κάποιον, με σεβασμό στα δικαιώματα και με βάση την ηθική.

Η δημοκρατία στη διεθνή πολιτική, εάν πραγματικά λειτουργεί, περισσότερο φαντάζει με το τι επιθυμεί η πλειοψηφία, το πόσο αναλογικά εκπροσωπούνται όλα τα κράτη στους διεθνείς οργανισμούς, πώς οι αποφάσεις βοηθούν στην ισονομία και την ισοτιμία, διότι δεν είναι ίδιες οι ανάγκες όλων των κρατών, υπό την έννοια ότι κάθε κράτος επιδιώκει τα ίδια, αλλά ένα κράτος που είναι αναπτυσσόμενο, δεν είναι απαραίτητο ότι μπορεί να τα απολαμβάνει κιόλας.

Η δημοκρατία για αρκετούς είναι η προάσπιση συγκεκριμένων ελευθεριών και δικαιωμάτων από τα κράτη και μπορούν να χωριστούν σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες, αυτή των ατομικών ελευθεριών, των εθνικών αλλά και των διεθνικών (Konstantopoulos, 2017).

Όταν η δημοκρατία εμπλέκεται με τις έννοιες της ασφάλειας, της πληροφόρησης και της ηθικής, το ζήτημα γίνεται πιο περίπλοκο. Τα κράτη επιδρούν σε ένα άναρχο σύστημα, ασπαζόμενα τις αρχές της Δημοκρατίας ή, τουλάχιστον, έτσι αυτά νομίζουν. Η πληροφόρηση είναι ένα εργαλείο που δουλεύει για τη δημοκρατία και την προστατεύει και την εξελίσσει. Το ίδιο και η ασφάλεια.

Η δημοκρατία έχει γίνει, πλέον, συνώνυμο της προάσπισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων και γίνεται σύμμαχος τόσο των θεσμών όσο και της επίβλεψής τους. Είναι πολλές οι φορές που υφίστανται ηθικά ζητήματα στον τομέα της πληροφόρησης, ακριβώς διότι, οι αρχές της δημοκρατίας υπερασπίζονται αυτά τα δικαιώματα και επιχειρούν να θέτουν όρια τόσο στην πληροφόρηση όσο και στην ασφάλεια. Εξυπηρετούν, με άλλα λόγια, την ύπαρξη της ηθικής και τη θέτουν στο τραπέζι ως μη διαπραγματεύσιμη αξία, υπό προϋποθέσεις. Αυτός ακριβώς είναι και ο λόγος που στο συγκεκριμένο δίπολο που έχει τεθεί «Δημοκρατία και Ηθική» ενάντια στην «Πληροφόρηση και την Ασφάλεια», η ηθική τίθεται στο πλευρό της δημοκρατίας.

Παράλληλα σε αυτά, τα ανθρώπινα δικαιώματα θεωρούνται ναυαρχίδες της δημοκρατίας, δημιουργώντας ένα αμάλγαμα που θωρακίζει τις ανθρώπινες σχέσεις, την ανθρώπινη ύπαρξη και τα κράτη. Είναι η κινητήριος δύναμη, ώστε τα κράτη να

συνυπάρχουν, να συνδιαλέγονται και να συνεργάζονται κατά όποιου εχθρού απειλεί αυτά τα θεωρητικώς μη διαπραγματεύσιμα κεκτημένα.

Οι προοπτικές στην κουλτούρα της πληροφόρησης στις ΗΠΑ, ενός κράτους που έχει από τις πιο προηγμένες υπηρεσίες πληροφοριών στον κόσμο και με πολλά χρόνια παράδοσης, συμπεριλαμβάνουν πάντα την προώθηση τόσο των παγκόσμιων αξιών, όχι μόνο στο εσωτερικό τους, αλλά και στα υπόλοιπα κράτη και εργάζονται για την επέκταση και εδραίωση της ελευθερίας αλλά και της δημοκρατίας (Swenson, Lemozy, και Center for Strategic Intelligence Research (U.S.) 2009).

Γίνεται, επίσης, λόγος για τον εκδημοκρατισμό στον τομέα της πληροφόρησης, ο οποίος σημαίνει να συμβαδίζουν οι δράσεις των υπηρεσιών πληροφόρησης με το νόμο καθώς και τους κανόνες που θέτει η πολιτική ηγεσία και το πολιτικό σύστημα κάθε κράτους. Το ζήτημα του εκδημοκρατισμού, λοιπόν, θέτει ως παραμέτρους τη συμμόρφωση και τη συμβατότητα των δρώντων στην πληροφόρηση με την εκτελεστική, τη νομοθετική και την πολιτική εξουσία κάθε κράτους, πάντα με την συμβολή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης ή των τομέων της επικοινωνίας.

Προτείνεται, μάλιστα, ο εκδημοκρατισμός της εθνικής πληροφόρησης που θα περιλαμβάνει την εξέλιξη ενός εθνικού συστήματος που θα κυμαίνεται από τη χρήση ενός θεσμικού πλαισίου για την αντιμετώπιση, κατά κύριο λόγο, ζητημάτων εσωτερικής ασφάλειας που απειλούν την επιβίωση των κύριων αξιωματούχων ενός κράτους (ενός κράτους ασφαλείας), έως τη χρήση συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου για τη διασφάλιση της επιβίωσης των δημοκρατικών αρχών σε ένα κράτος δικαίου. Μέσα σε αυτή τη θεωρία αναφέρεται, επίσης, ότι πρόθεσή δεν είναι η κρίση της λειτουργίας του αξιακού συστήματος αλλά η επισήμανση της ύπαρξης μίας τάσης που αφορά κυρίως τον εκδημοκρατισμό μίας τόσο σημαντικής κυβερνητικής λειτουργίας (Swenson κ.ά. 2009).

Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που κυριαρχούν σε κάθε υπηρεσία πληροφοριών είναι ο μεγαλύτερος σύμμαχος στον περαιτέρω εν λόγω εκδημοκρατισμό, αφού με αυτόν τον τρόπο θα μπορούν οι υπηρεσίες πληροφοριών να ακολουθούν συγκεκριμένους κανόνες που θα σέβονται και θα προασπίζονται κάθε δημοκρατική ελευθερία και δικαίωμα. Με τον ίδιο τρόπο, θα μπορούν, παράλληλα, να δημιουργήσουν ένα πιο αποδοτικό δίκτυο πληροφόρησης, αφού δεν θα υπάρχουν εμπόδια που θα καθυστερούν τη δράση τους (Swenson κ.ά. 2009).

Αναφορικά με τη δημοκρατία και τις άλλες τρεις έννοιες, γίνεται όλο και πιο επίκαιρη η συζήτηση για τον εκδημοκρατισμό της πληροφόρησης, ώστε να προστατεύονται οι δημοκρατικοί θεσμοί. Όμως, αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες, τις οποίες θα τις αναλύσουμε παρακάτω, στα κεφάλαια τόσο της ασφάλειας όσο και της πληροφόρησης. Εν ολίγοις, η εποπτεία των

υπηρεσιών πληροφόρησης μπορεί να είναι η λύση στα πολλά διλήμματα που τίθενται όταν σχετίζονται μεταξύ τους η πληροφόρηση, η ηθική, η ασφάλεια και η δημοκρατία.

Για να έχει, όμως, αυτό ένα αντίκρισμα θα πρέπει, πρωτίστως, να γίνεται αποδεκτό κι από τους πολίτες, τους στυλοβάτες κάθε δημοκρατικού πολιτεύματος. Η δημοκρατικές λειτουργίες στην πληροφόρηση είναι ο μόνος τρόπος να επιβιώσει ο τομέας αυτός (μέρος της στρατηγικής για πολλούς) και μακροπρόθεσμα.

Η ουσία, όμως, βρίσκεται σε μία παράγραφο του κεφαλαίου του Ι. Κωνσταντόπουλου,

«Από την εποχή του Θουκυδίδη, του Σουν Τσου, του Μακιαβέλι και του Τζόμινι μέχρι και τις μέρες μας, η γνώση συνιστά δύναμη και είναι απόλυτα απαραίτητη για να γίνει χρηστή χρήση της ισχύος. Οι υπηρεσίες πληροφοριών υπάρχουν [ακριβώς] διότι υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης μέσα στο αναρχικό διεθνές σύστημα και οι λόγοι ύπαρξής τους είναι συγκεκριμένοι» (Konstantopoulos, 2017) .

Αυτό που πολύ συνοπτικά αναφέρεται είναι το νόημα του λόγου ύπαρξης της κατασκοπείας από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Η έλλειψη εμπιστοσύνης είναι ο πρωταρχικός λόγος ύπαρξης και επιβίωσης των υπηρεσιών πληροφόρησης. Εάν τα κράτη εμπιστεύονταν το ένα το άλλο, ενδεχομένως αυτός ο κλάδος να μην είχε δημιουργηθεί.

Αυτό που, όμως, έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι οι άνθρωποι που έχουν τη δύναμη της λήψης μίας απόφασης να είναι κι αυτοί απελευθερωμένοι από τα στοιχεία που τους κρατούν δέσμιους, όπως η καχυποψία και η ευθύνη να πράττουν το καλύτερο για να επιτυγχάνουν την ασφάλεια και την ευημερία των πολιτών τους και να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις τόσο για τη χώρα όσο και για τη διεθνή κοινότητα της οποίας όλα τα κράτη είναι μέρος. Μόνο έτσι η δημοκρατία μπορεί να ευδοκιμεί και να μην απειλείται από ακτιβιστές που, απλώς, επιθυμούν να αποκαλύψουν την αλήθεια.

2.2. Ηθική

Τι σημαίνει ηθική; Η ηθική έχει πολλές αποχρώσεις. Μπορεί να επηρεάζεται από διαφορετικά ήθη και έθιμα και μία πράξη που σε ένα κράτος να είναι ανήθικη σε ένα άλλο να θεωρείται απολύτως φυσιολογική, ακριβώς επειδή οι περιστάσεις και το παρελθόν έχουν επιβάλλει στον τρόπο ζωής συγκεκριμένα πρότυπα που μας έχουν κάνει να συνηθίσουμε κάτι και να το θεωρούμε ηθικό ή ανήθικο αντίστοιχα. Ωστόσο, για κάποιες αξίες δεν υπάρχουν ερωτηματικά.

Στην περίπτωση της διεθνούς πολιτικής τα ηθικά διλλήματα που υπάρχουν είναι αμέτρητα και αφορούν πολλές διαφορετικές περιπτώσεις. Ένα από αυτά που καλούμαστε να αναλύσουμε είναι το πώς μία πληροφορία δίνεται στο κοινό. Αυτό θέτει ζητήματα ηθικής και πολλά ερωτηματικά τα οποία αφορούν πρωτίστως τον τρόπο που αρχικώς έχει αποκτηθεί μία πληροφορία ή έχει αποσπαστεί μία πληροφορία.

Οι Edward Snowden και Julian Assange πήραν την απόφαση να εκθέσουν τις πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους προς το ευρύ κοινό. Πολλοί θα μπορούσαν να υποστηρίξουν ότι με αυτόν τον τρόπο προσπάθησαν να κερδίσουν δημοσιότητα και να δημιουργήσουν παρακαταθήκη γύρω από το όνομά τους. Η πραγματικότητα, ωστόσο, φαίνεται, έπειτα από πολύ καιρό, να είναι εντελώς διαφορετική, αφού όλο αυτό το διάστημα έχουν προβλήματα με τη Δικαιοσύνη.

Ο Edward Snowden, φαίνεται να απόλαυσε τη στιγμή που εξέθεσε όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες που είχε καταφέρει να αποκτήσει, αφού μετά από όλη αυτή την έκθεση δεν σταμάτησε να παραχωρεί συνεντεύξεις, μέχρι που εξέδωσε και το βιβλίο του, όπου περιέγραφε ξεκάθαρα πώς οι τηλεφωνικές εταιρείες (Monahan 2006, p. 210), καθώς και τα social media, έδιναν πληροφορίες και στοιχεία απλών πολιτών, χωρίς την άδειά τους για λόγους στατιστικούς ή και όχι μόνο.

Η ηθική, ίσως, να ήταν το πιο σημαντικό κίνητρο για να εκθέσουν και οι δύο τις πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους, ακριβώς διότι με αυτές τις πληροφορίες απεδείκνυαν σε όλους ότι υπάρχουν κι άλλα πράγματα που γίνονται εν αγνοία μας. Για εκείνους ήταν πολύ σημαντικό ότι κατάφερναν να κλονίσουν την εμπιστοσύνη του κοινού σε κολοσσούς όπως το Facebook. Τέτοιες, όμως, αντιδράσεις, συνήθως, είναι παροδικές. Η χρήση των δεδομένων μπορεί, πράγματι, να είναι περισσότερο στατιστικής φύσης, όμως, κανείς δεν έχει δικαίωμα να «κατασκοπεύει» τη ζωή κανενός, χωρίς να του έχει δώσει πρώτα την άδεια.

Πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα, τέθηκαν και οι αποκαλύψεις και τα ζητήματα ηθικής, καθώς, είναι ανήθικο να χρησιμοποιούνται τα δεδομένα ενός ανθρώπου για οποιοδήποτε λόγο. Αυτό γίνεται ακόμη πιο έντονο όταν αποκαλύπτεται από τρίτο. Το πιο σημαντικό είναι ότι ο Edward Snowden κατάφερε να αιφνιδιάσει τους πάντες. Ο ίδιος κατόρθωσε να παρακάμψει τους ελέγχους της CIA και της NSA (Konstantopoulos, 2017), να εμφανίσει σε αυτές ένα προφίλ έμπιστου ανθρώπου που είναι κατάλληλος για αυτή τη δουλειά και στο τέλος να τις εκθέσει κάνοντας ακριβώς ό,τι αυτές απεύχονται (Σνόουντεν και Καψάλης 2019).

Για εκείνον η ηθική ήταν πιο υψηλά από κάθε τι άλλο, με αποτέλεσμα να μην υπολογίσει τις θυσίες που είχε κάνει όλα τα προηγούμενα χρόνια, ώστε να καταφέρει να ανελιχθεί επαγγελματικά. Επειδή κάθε άνθρωπος έχει διαφορετική ηθική ανοχή,

ποτέ δεν μπορείς να γνωρίζεις εάν κάποιος ξεπερνάει τα περιθώρια που έχει ο ίδιος θέσει.

Βεβαίως και τίθενται ζητήματα ηθικής, από πολλούς οι δύο περιπτώσεις, ο Edward Snowden και ο Julian Assange χαρακτηρίστηκαν και ομοιοπαθιστές ή εγωκεντρικοί που επιθυμούσαν με κάποιον τρόπο να συνταράξουν τον κόσμο, ωστόσο, ήταν επιλογή τους να μείνουν πιστοί στις αξίες τους και τα ιδανικά τους, σε αυτά που τους ανέδειξαν ως πρότυπα για αρκετούς ανθρώπους και σε αυτά που τους μετέτρεψαν σε μία ανθρώπινη αφύπνιση.

Αυτή τους η επιλογή, δηλαδή, να μην ποδηγετηθούν από πολιτικά ή μικροπολιτικά παιχνίδια και να δώσουν πληροφορίες για να απελευθερωθούν, το ρίσκο που πήραν για να μπορέσουν να κάνουν τις επιλογές τους, γνωρίζοντας ότι θα υπάρξουν κι αυτοί που θα τους χαρακτηρίσουν προδότες και θα τους κυνηγήσουν, τους μετατρέπει αυτόματα σε πρότυπα ηθικής, με διαφορετικά χαρακτηριστικά, πολύ πιο σπάνια, που, ωστόσο, όσο και κάποιος να διαφωνήσει με την επιλογή τους να αποκαλύψουν ευαίσθητες πληροφορίες που εξέθεταν πρόσωπα με ισχύ για τον τρόπο και τις επιλογές τους στη διακυβέρνηση, δεν μπορεί να μην αποδεχθεί την καθαρότητα και των δύο στην επιλογή τους να εκτίσουν τις ποινές τους, να φύγει ο Snowden ως διωκόμενος από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και να βρίσκουν καταφύγιο ο Snowden στη Ρωσία και ο Assange σε πρεσβεία του Ισημερινού στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Μία άλλη όψη ηθικής που χαρακτηρίζει τις διεθνείς σχέσεις και σχετίζεται άμεσα με τη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφόρησης, είναι η μυστικότητα και η εμπιστευτικότητα. Ο τρόπος λειτουργίας των υπηρεσιών πληροφόρησης σε γενικές γραμμές υπαγορεύει άκρα μυστικότητα και πρωτίστως εμπιστοσύνη, έννοιες που θέτουν ερωτηματικά στη χρηστή λειτουργία τους, την τήρηση της δημοκρατίας, αλλά και την ύπαρξη της ηθικής (Goldman 2006).

Η τήρηση των κανόνων και η θεσμοθέτηση των νόμων σχετίζεται στενά με την διατήρηση της ηθικής σε όλα αυτά τα ζητήματα, χωρίς να αποτελεί το μέσο εγγύησης ότι η ηθική θα είναι πάντα σε προτεραιότητα, σε σχέση με το συμφέρον. Ωστόσο, δεν αμφισβητείται από κανέναν ότι η συζήτηση γύρω από την ηθική στις διεθνείς σχέσεις και ειδικότερα στην στρατηγική και την πληροφόρηση είναι δύσκολη και έχει πολλές πτυχές.

Σίγουρα, στην πρώτη ματιά η ηθική με την πληροφόρηση φαίνεται να είναι ένα οξύμωρο σχήμα (Konstantopoulos, 2017), ωστόσο, όταν εμπλέκεται και η δημοκρατία αλλά και η ασφάλεια, όλα είναι πιο ταιριαστά και η ηθική αποκτά τη θέση που της αρμόζει (Shulsky και Schmitt 2002). Αυτό συμβαίνει, διότι, μέσω της πληροφόρησης αποφεύγονται πολλές ένοπλες μάχες (Konstantopoulos, 2017) που θα

είχαν σαφώς μεγαλύτερο κόστος και για τη δημοκρατία και για τις ηθικές αξίες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι κι αυτό ένα είδος μάχης, αλλά με άλλα μέσα (Shulsky και Schmitt 2002).

Η ηθική στην πληροφόρηση είναι ένα συνεχές δίλημμα που δεν έχει ξεκάθαρη απάντηση, αφού αμφιταλαντεύεται μεταξύ του σωστού και του συμφέροντος και δεν μπορεί να είναι αντικειμενική, καθώς η πληροφόρηση δεν είναι αντικειμενική, έχει σχέση με το συμφέρον. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η ηθική είναι μία ακόμη προοπτική του ρεαλισμού και του διεθνούς συμφέροντος, ότι, δηλαδή, ό,τι είναι ηθικό είναι ηθικό επειδή είναι πιο συμφέρον.

Επομένως, η ηθική στις διεθνείς σχέσεις και τη διεθνή πολιτική δεν είναι τίποτα παραπάνω και τίποτα λιγότερο από τη μετουσίωση της ανθρώπινης ύπαρξης και του χαρακτήρα του καθενός που αντανακλάται πίσω από νόμους και νόρμες, πράξεις διεθνούς δικαίου, που είτε επιλέγουν να τους σεβαστούν ή να τους σεβαστούν αλλά και να τους εξελίξουν είτε επιλέγουν να μην τους αποδέχονται και να τίθενται εκτός της σφαίρας του διεθνούς συστήματος, στο περιθώριο. Την απάντηση και τη λύση στο δίλλημα για το εάν υφίσταται ηθική στις διεθνείς σχέσεις και τη διεθνή πολιτική το λύνει κάθε ηγέτης και διεθνής δρώντας μεμονωμένα.

Η πιθανότητα να παράγονται εξαιρετικά ηθικά αποτελέσματα κρίνεται αποκλειστικά και μόνο από το συγκερασμό των ηγετικών προσωπικοτήτων και τη νηφαλιότητα που έχουν κάθε φορά που λαμβάνουν αποφάσεις για το μέλλον των πολιτών.

2.3. Πληροφόρηση

Η πληροφόρηση αφορά ένα σχετικά νέο κλάδο της στρατηγικής και των διεθνών σχέσεων που σχετίζεται με την ανάλυση των πληροφοριών που αφορούν κυρίως ζητήματα ασφάλειας καθώς και διπλωματικών ή στρατηγικών σχέσεων.

Η διαχείριση μίας πληροφορίας μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη ενός κράτους ή μίας συμμαχίας, ενώ μπορεί να ανατρέψει πολλά δεδομένα, αφού ο χρόνος που μία πληροφορία μπορεί να εκτεθεί προς το ευρύτερο κοινό μπορεί να επηρεάσει την κοινή γνώμη και να προκαλέσει σειρά γεγονότων που, ενδεχομένως, χωρίς αυτήν την πληροφορία να μην ήταν καν στις προβλεπόμενες πιθανές εκβάσεις. Κάθε πληροφορία μπορεί να έχει σκοπιμότητα να αποκρύπτεται ή και να αποκαλύπτεται.

Από την αρχαιότητα έως και τις μέρες μας, η πληροφόρηση αφορά ένα σημαντικό κομμάτι της διεθνούς πολιτικής αλλά και της εγχώριας, αφού χωρίς σωστή πληροφόρηση υπάρχει σοβαρός κίνδυνος οι αποφάσεις να μην είναι εύστοχες και τα αποτελέσματα να είναι καταστροφικά.

Η πληροφόρηση και τα εργαλεία της, όπως η παρακολούθηση και η επιτήρηση αναπόφευκτα μπορούν να θεωρηθούν ανήθικα. Αυτό συμβαίνει διότι από τη φύση τους έχουν μέσα χαρακτηριστικά, όπως η συλλογή πληροφοριών εν αγνοία των πολιτών, που από πολλούς μπορούν να θεωρηθούν ανήθικα. Όμως, τα ζητήματα ηθικής μπορούν να απασχολούν τους κληρικούς, τους πιστούς που ασχολούνται με θεολογικής φύσης ζητήματα και φυσικά όχι ζητήματα διεθνών σχέσεων (Konstantopoulos, 2017). Είναι, λοιπόν, ο συνδυασμός τους ένα από τα μεγαλύτερα οξύμωρα.

Αναφορικά στις περιπτώσεις των δύο ανθρώπων, του Edward Snowden και του Julian Assange, και οι δύο, αποφάσισαν να κάνουν την αρχή και να ξεκινήσουν να εκθέτουν πληροφορίες που ήρθαν στη διάθεση τους με διάφορους τρόπους, όπως για παράδειγμα, μέσω υποκλοπών ή μέσω κατασκοπείας.

Η επιλογή τους να μοιραστούν τις πληροφορίες με όλον τον υπόλοιπο κόσμο άκριτα είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Ενδεχομένως μέσα από αυτό να επιθυμούσαν προβολή και να το πέτυχαν αφού πολλοί γνωρίζουν πλέον ποιοι είναι. Ο Snowden, μάλιστα, δεν σταμάτησε σε αυτό, έκανε και βιβλίο στο οποίο περιγράφονται περισσότερες λεπτομέρειες για το πώς οι εταιρείες τηλεφωνίας διέθεταν δεδομένα από τις επικοινωνίες των πελατών τους στην αμερικανική κυβέρνηση. Η δράση του απετέλεσε το έναυσμα για το άνοιγμα μίας συζήτησης τόσο για τη διαχείριση των δεδομένων στην κινητή τηλεφωνία όσο και στα social media, τα οποία με τη σειρά τους ήρθαν στο στόχαστρο. Οι άνθρωποι μοιράζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πληροφορίες που υπό άλλες συνθήκες μπορεί να μην εμπιστεύονταν ούτε καν στην ίδια τους την οικογένεια (Cohen 2014b). Αυτό ήταν και το μέσο το οποίο βοήθουσε πολλά χρόνια και βοηθά ακόμα στις έρευνες τόσο των υπηρεσιών πληροφόρησης όσο και των σωμάτων ασφαλείας. Ο Edward Snowden γνωστοποίησε αυτήν την πρακτική. Αυτή του η επιλογή ήταν αρκετή για να ξεκινήσει δημόσιος λόγος για την ασφάλεια των δεδομένων και τα δικαιώματα των ανθρώπων να διατηρούν την ιδιωτικότητά τους. Ήταν μία σοβαρή αφορμή για να ξεκινήσει μία νέα εποχή στη διαχείριση των πληροφοριών και της πληροφόρησης.

Οι υπηρεσίες πληροφόρησης έχουν στη διάθεσή τους πλήθος πληροφοριών που τις περισσότερες φορές δεν είναι άξιες παρατήρησης. Για εκείνες η μεγαλύτερη δυσκολία είναι να αναλύσουν τις πληροφορίες που έχουν διαθέσιμες και να ξεχωρίσουν ποιες από αυτές είναι αξιοποιήσιμες και για ποιους λόγους. Ενώ, ταυτόχρονα, μετά τις αποκαλύψεις του Edward Snowden και του Julian Assange, δόθηκε η ευκαιρία για μία ακόμη συζήτηση, αυτή που αφορά την εποπτεία των αρχών που διαχειρίζονται τις πληροφορίες.

Οι υπηρεσίες πληροφοριών στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και στην Αμερική τις τελευταίες δεκαετίες επικεντρώνονται στη διαχείριση των πληροφοριών που

σχετίζονται με διάφορα ζητήματα, όπως για παράδειγμα την τρομοκρατία. Ειδικότερα μετά το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το 2001 (Lowenthal 2009, p. 41), για το οποίο ενώ υπήρχαν στοιχεία, δεν είχε μπορέσει κανείς να τα αξιοποιήσει και να τα αποκωδικοποιήσει επαρκώς για να μπορέσουν να το αποτρέψουν. Ακόμη κι όταν λάμβανε χώρα, οι πληροφορίες ήταν τόσο συγκεχυμένες που δεν μπορούσαν να περιορίσουν τα χτυπήματα και να αποτρέψουν την απώλεια εκατοντάδων αθώων. Αυτό ήταν και το πιο μελανό σημείο στην ιστορία στις υπηρεσίες πληροφοριών, καθώς αποδείχθηκε ότι ενώ η συλλογή των πληροφοριών μπορεί να αποτελεί ένα εξαιρετικά χρονοβόρο και δύσκολο έργο, χωρίς τη σωστή ανάλυση είναι απολύτως αναξιόπιστες και άρα οι υπηρεσίες πληροφοριών φάνηκαν εκτεθειμένες σε ένα παιχνίδι το οποίο από πολλούς θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «σημαδεμένο» από τη στιγμή που ενώ υπήρχαν οι ενδείξεις, δεν ήταν διακριτές.

Υπάρχουν αναφορές ότι μετά το τρομοκρατικό χτύπημα οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφόρησης εργάστηκαν σκληρά για να αποτρέψουν οποιοδήποτε μελλοντικό τρομοκρατικό χτύπημα. Με τον ίδιο τρόπο εξελίχθηκαν, ωστόσο, και οι ομάδες τρομοκρατών, αφού χρησιμοποιούν συχνά την τεχνολογία για να περατώσουν τα χτυπήματά τους. Από την άλλη πλευρά, το Πεντάγωνο επέκτεινε τη μυστική δραστηριότητά του στο πεδίο της πληροφόρησης, χρησιμοποιώντας «κορυφαίες τεχνολογίες πληροφόρησης για τη συλλογή δεδομένων για να είναι σε θέση να προσδιορίζει την πραγματική απειλή για την ασφάλεια των πολιτών μέσα στις ΗΠΑ (Pincus, 2005).

Αποδεικνύεται, λοιπόν, ότι στην πληροφόρηση δεν είναι σημαντικό μόνο να πραγματοποιείται αποτελεσματική συλλογή πληροφοριών, αλλά να υπάρχει και σωστή ανάλυση αυτών για να είναι χρήσιμα. Εάν η πληθώρα στοιχείων είχε αξιοποιηθεί, ενδεχομένως η ανθρωπότητα να ήταν εντελώς διαφορετική, να μην είχε γνωρίσει καμία 11^η Σεπτεμβρίου ή να μην συγκλονιζόταν ακόμη περισσότερο από τα χτυπήματα τα τρομοκρατικά στη Γαλλία, την Ισπανία.

Στο κεφάλαιο του Lahneman γίνεται αναφορά σε τρία είδη πληροφόρησης, ένα βασισμένο στην εικόνα, πληροφόρηση βασισμένη στο σήμα και, φυσικά, βασισμένη στον ανθρώπινο παράγοντα (Bruneau και Boraz 2007). Αναγνωρίζεται ότι ο ανθρώπινος παράγοντας πριν το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ήταν κάτι παραπάνω από ανεπαρκής.

Έκτοτε, η ζωή μας έχει αλλάξει ιδιαίτερα, με την τεχνολογία να πρωτοστατεί για τους περισσότερους από εμάς στην καθημερινότητά μας, με τις πλατφόρμες και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης να αποτελούν κομμάτι του εαυτού μας και τις εφαρμογές πλοήγησης να είναι πολλές φορές επακόλουθο των μετακινήσεών μας. Έχει αναφερθεί στο άρθρο του Cameron Heather ότι οι εφαρμογές πλοήγησης και οι χάρτες δημιουργούν δεδομένα που ευνοούν την «αστυνόμευση» των χρηστών,

κάνοντας ακόμα πιο φανερό ότι η πληροφόρηση και οι εφαρμογές που εμπεριέχουν δεδομένα που είναι χρήσιμα στον τομέα της πληροφόρησης, δημιουργούν όλες τις συνθήκες για μία πιο αστυνομευόμενη καθημερινότητα, με επιτήρηση και ασφάλεια (Monahan 2006).

Αργότερα, εξάλλου, έγινε γνωστή η μαζική παρακολούθηση δεδομένων κινητής τηλεφωνίας στις ΗΠΑ, μέσω του προγράμματος “Bulk Collection of Telephone Metadata” της NSA, ενώ, αναφορικά στο διαδίκτυο, «έτρεχε» ένα παρόμοιας λογικής πρόγραμμα, με τη συμβολή των διαδικτυακών παρόχων, όπως είναι η Google ή το Facebook, εστιασμένο σε μη Αμερικανούς κατά βάση που έγινε γνωστό με την ονομασία “PRISM” (Etzioni 2015a).

Πλέον, στο ζήτημα της πληροφόρησης μπαίνουν όλο και περισσότεροι κανόνες, ίσως όχι όσοι θα έπρεπε, αλλά το αρμόδιο Δικαστήριο στις ΗΠΑ έχει βοηθήσει καταλυτικά προς αυτήν την κατεύθυνση (Cohen 2014b). Ωστόσο, χρειάζονται γενναίοι βηματισμοί για να υπάρξουν θεσμοί που θα εποπτεύουν τις υπηρεσίες πληροφόρησης και θα δρουν με γνώμονα τη δημοκρατία και τη διαφύλαξη των ατομικών δικαιωμάτων. Το ζήτημα σε αυτό είναι ότι χρειάζεται η συμβολή μίας ανεξάρτητης αρχής που, όμως, θα μπορεί να υφίσταται και να δρα χωρίς καμία παρεμβολή, αυτόνομη, αλλά με όρια και σεβασμό στον πολίτη. Ωστόσο, πρέπει να καταβληθούν σημαντικές προσπάθειες για να προωθήσουν και να καλλιεργήσουν το αίσθημα επαγγελματικής ευθύνης, καθιστώντας τους υπαλλήλους στις υπηρεσίες πληροφόρησης και τις ίδιες τις υπηρεσίες υπόλογες στο κράτος μέσω των δημοκρατικά εκλεγμένων ηγετών (Bruneau 2001).

Πώς ένας άνθρωπος, σαν τον Edward Snowden, με εντελώς διαφορετικό τρόπο σκέψης, που δεν πειθαρχεί σε κανόνες και δεν είναι σε καμία περίπτωση συμβατικός κατόρθωσε να ενταχθεί σε μία ομάδα που ελάχιστοι έχουν καταφέρει να βρίσκονται σε αυτή; Εάν μιλούσαμε με όρους risk management θα το θεωρούσαμε ως ύψιστης σημασίας ενδογενές πρόβλημα, ενώ, παράλληλα, βάσει πιθανοτήτων να συμβεί, και, με την προϋπόθεση ότι δεν είχε ξανασυμβεί «χτύπημα εκ των έσω» με αυτόν τον τρόπο, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το γεγονός ως ένας «μαύρος κύκνος».

2.4. Ασφάλεια

Τι σημαίνει ασφάλεια στη διεθνή πολιτική; Τι σημαίνει δίλημμα ασφαλείας; Πώς μπορεί μία επιλογή να είναι ασφαλής και να περιλαμβάνει κι όλα τα προηγούμενα, δηλαδή να εξυπηρετεί τη δημοκρατία και την ηθική και την πληροφόρηση ταυτόχρονα. Αυτά τα ερωτήματα είναι τα αρχικά ερωτήματα που προκύπτουν.

Η ασφάλεια στα κράτη είναι μία από τις πιο σημαντικές λειτουργίες. Δεν αφορά μόνο τις διεθνικές και τις διεθνείς σχέσεις, αλλά αφορά και την προσωπική, τη συλλογική

και την εθνική ευθύνη. Κάθε ένας από εμάς, πρέπει να φροντίζει για την ασφάλειά του και να μην περιμένει μόνο και αποκλειστικά από το κράτος να τον φροντίζει. Κάθε κράτος πρέπει να φροντίζει για την ασφάλεια των πολιτών που βρίσκονται εντός της επικράτειάς του, για την υπεράσπιση της ασφάλειάς των πολιτών του εκτός της επικράτειάς του, αλλά και τη διασφάλιση της ασφάλειάς όλων όσοι έχουν ανάγκη. Η ασφάλεια, εξαιτίας, ίσως και της παγκοσμιοποίησης, πλέον δεν είναι διακριτή όσον αφορά την εσωτερική και την εξωτερική ασφάλεια, αφού τα όρια μεταξύ των δύο, ειδικότερα στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ιδιαίτερα συγκεχυμένα (Konstantopoulos & Liaropoulos, 2014).

Για τα δημοκρατικά κράτη, η ασφάλεια αποτελεί έννοια με ιδιαίτερη αξία. Δεν είναι εύκολο να οριστεί, αφού για κάθε κράτος μπορεί να ορίζεται εντελώς διαφορετικά, αλλά το μόνο σίγουρο είναι ότι μπορεί να χωριστεί σε διαφορετικά επίπεδα, όπως για παράδειγμα το ατομικό, τα εθνικό ή και το διεθνές (Konstantopoulos, 2017).

Για ορισμένους μελετητές των διεθνών σχέσεων η ασφάλεια αποτελείται από την απουσία της πιθανότητας απειλής σχετικά με την επιβίωση (Krause και Nye 1975). Ωστόσο, οι ίδιοι υποστηρίζουν την άποψη ότι η ασφάλεια είναι κάτι παραπάνω από επιβίωση και ενσωματώνει την προστασία τριών βασικών κατηγοριών αξιών: την ευημερία, την ανεξαρτησία και το κύρος. Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις που αφορούν στον ορισμό της έννοιας της ασφάλειας. Ακόμη και στην αγγλική γλώσσα, η ασφάλεια ορίζεται με διαφορετικές έννοιες. Για το λόγο αυτό γίνεται πολύ δύσκολο να συμφωνήσουν οι θεωρητικοί σε έναν κοινό ορισμό. Ο Buzan, για παράδειγμα, ορίζει την ασφάλεια ως «την επιδίωξη της ελευθερίας από την απειλή» (Buzan 1983). Οι περισσότεροι, ωστόσο, ορίζουν την ασφάλεια με την απώλεια της απειλής.

Επομένως, οι απόψεις δίστανται, ως προς το τι είναι η ασφάλεια, αλλά είναι σαφές το όριο σχετικά με το πού δεν υφίσταται ασφάλεια και ποια είναι τα όρια στα οποία η ασφάλεια παύει να θεωρείται δεδομένη. Μια σπουδαία πρόκληση για τις σύγχρονες δημοκρατίες ανά την υφήλιο, είναι η επίτευξη της συμβατότητας και της συνύπαρξης μεταξύ της λειτουργίας των υπηρεσιών πληροφόρησης με σκοπό την παροχή ασφάλειας και την προστασία τόσο της δημοκρατίας όσο και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Konstantopoulos, 2017).

Σύμφωνα με τον Ott, οι δημοκρατίες βασίζονται τη λειτουργία τους σε πέντε κριτήρια: Πρώτον, το να είναι ανοιχτές αλλά και να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή, δεύτερον, το να διαχωρίζεται η άσκηση της εξουσίας, τρίτον, η ύπαρξη ενός κράτους δικαίου, τέταρτον, η ιδιωτικότητα και τελευταίο η αμοιβαία εμπιστοσύνη. Όλα αυτά με τη σειρά τους, όμως, είναι αντίθετα με το βασικότερο χαρακτηριστικό της πληροφόρησης που είναι η μυστικότητα (Ott 2003).

Ο έλεγχος των υπηρεσιών πληροφόρησης τόσο αναφορικά ως προς τις πληροφορίες που διαχειρίζονται όσο και στην εκτενή γραφειοκρατία που τις διακρίνει, παρέχει πρωτίστως άκρα μυστικότητα. Ωστόσο, αυτό που είναι το μέγιστο ερώτημα είναι πώς η αυθαιρεσία στον τρόπο που κινούνται και που έχουν μάθει να εργάζονται μπορεί να εποπτευθεί. Ποιος πιστοποιεί ότι οι υπηρεσίες πληροφόρησης κινούνται σωστά, αγαθά και ηθικά; Ποιος τους ελέγχει; Επομένως, το ζήτημα που ανακύπτει όλο και πιο έντονα με την ανάπτυξη του τομέα της πληροφόρησης τόσο ως κομμάτι της στρατηγικής, αλλά κι ως τμήμα των διεθνών σχέσεων, είναι αυτό της αυξημένης επιτήρησης. Τα προβλήματα που προκύπτουν δεν αφορούν μόνο το ποιες δραστηριότητες είναι ηθικές, ούτε ποια είναι τα όρια που είναι αποδεκτά. Το πρόβλημα είναι ότι δεν υπάρχει κάποιος κανόνας που να ορίζει το τι είναι ηθικό ή τι είναι αποδεκτό.

Άρα, ένα από τα βασικά ζητήματα που αφορούν την ασφάλεια είναι να τεθούν συγκεκριμένα όρια που θα είναι τα ίδια για όλες τις υπηρεσίες και θα διασφαλίζουν την ασφάλεια των πολιτών και των κρατών. Ακόμη και να τεθεί εποπτική αρχή για τις υπηρεσίες πληροφόρησης, κανένας δεν μπορεί να εγγυηθεί, τουλάχιστον στην πρώιμη φάση αυτής της προσπάθειας ότι δεν θα γίνουν σοβαρά λάθη που θα θίξουν την ασφάλεια πολιτών ή συγκεκριμένων ομάδων. Ένα άλλο ζήτημα που δημιουργεί ερωτηματικά είναι το γεγονός ότι όλοι θα συμφωνήσουν σε μία εποπτική αρχή, αλλά θα είναι αυτή αρκετή για να θέτει τα όρια; Θα λειτουργεί αντικειμενικά; Υπάρχει ανάγκη για μία εποπτική αρχή που θα είναι ανεξάρτητη και ανεπηρέαστη όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της Δικαιοσύνης, δεν θα επηρεάζεται από τρίτους παράγοντες και προπάντων δεν θα λειτουργεί υπέρ κάποιας επιχείρησης ή κάποιας ηγεσίας κράτους.

Ωστόσο, η ασφάλεια ενδυναμώνεται και ενισχύεται μόνο όταν οι λήπτες αποφάσεων γνωρίζουν τα δεδομένα των αντιπάλων. Το ίδιο ισχύει από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Ακόμη και λιγότερα μέσα άμυνας ή επίθεσης να διαθέτει κάποιος, εάν έχει πληροφόρηση για το πώς μπορεί να τα αξιοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, τότε η ασφάλεια αυξάνεται. Άρα το ουσιαστικό ζήτημα είναι ότι η ασφάλεια επιτυγχάνεται μέσω της πληροφόρησης.

Η ασφάλεια στον τομέα της πληροφόρησης προσαρμόστηκε για να χρησιμοποιείται ως μέσο επιβολής του νόμου, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τις ένοπλες δυνάμεις ή τα σώματα ασφαλείας σε κάθε κράτος πλέον περιλαμβάνουν και παρακολούθησεις τόσο των τηλεφωνικών γραμμών όσο και των δεδομένων που συλλέγονται από το διαδίκτυο, καθιστώντας τον τομέα της πληροφόρησης καθοριστικό στη συλλογή πληροφοριών και, φυσικά, στην αξιοποίησή τους για την καθιέρωση της ασφάλειας (Peterson, 2005).

Η αντικατασκοπεία από την άλλη, είναι μία δραστηριότητα στα πλαίσια της πληροφόρησης που μπορεί να χαρακτηριστεί ως τμήμα της αντιπληροφόρησης. Αυτή η δράση βοηθά τους κρατικούς δρώντες να αντιμετωπίσουν κάθε απειλή, επομένως να θεμελιώσουν συνθήκες ασφαλείας σε ένα διεθνές σύστημα που διέπεται όλο και περισσότερο από καταστάσεις που θυμίζουν αναρχία. Εξάλλου, το διεθνές σύστημα είναι ευρέως αποδεκτό να χαρακτηρίζεται ως αναρχικό. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και εάν ο κόσμος ήταν αγγελικά πλασμένος, οι υπηρεσίες πληροφοριών δεν θα είχαν λόγο ύπαρξης. Η μυστική δράση είναι αποτέλεσμα διεθνούς αναρχίας και επαλήθευσης αυτής της κατάστασης (Konstantopoulos, 2012).

Όπως έχει επισημάνει ο Clausewitz, ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα. Ο 21ος αιώνας έχει φέρει αλλαγές στις υπηρεσίες πληροφόρησης τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής όσο και στα άλλα κράτη, όπου ο τομέας της πληροφόρησης είναι αναπτυγμένος πολιτικές αλλά και στρατιωτικές προκλήσεις (Johnson 2000). Αυτό συμβαίνει, διότι οι υπηρεσίες πληροφόρησης βρίσκονται σε ένα διαρκή αγώνα με τα νέα δεδομένα και τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται από τις απειλές και τις προκλήσεις. Οι ίδιες με προτεραιότητα την ασφάλεια των πολιτών, σηκώνουν το βάρος της ευθύνης της προστασίας κάθε λαού και της διαχείρισης των πληροφοριών με χρηστό τρόπο, στο φόβο μίας κατακραυγής που ενίοτε μπορεί να έχει και διεθνή αντίκτυπο, προσπαθούν να λειτουργήσουν μειώνοντας τις πιθανότητες για λάθη και παραλείψεις. Στην προσπάθειά τους αυτή προστίθεται και ο παράγοντας της σωστής και ορθής χρήσης των δεδομένων που μπορούν να έχουν στη διάθεσή τους, κάνοντας το εγχείρημα ακόμη πιο δύσκολο. Οι ίδιες έχουν να παλέψουν με δύο εχθρούς, αφενός με τη διαχείριση των πληροφοριών που θα πρέπει να έχουν αποκτηθεί με ηθικά μέσα και αφετέρου τη σωστή ανάλυση των δεδομένων που έχουν στη διάθεσή τους, αφού ένα λάθος μπορεί να κοστίζει πολλές ανθρώπινες ζωές.

Στις περιπτώσεις που θα μελετήσουμε διεξοδικότερα, την υπόθεση του Edward Snowden και την υπόθεση του Julian Assange, τα δεδομένα είναι εξίσου περίπλοκα. Πρόκειται για δύο ανθρώπους που δεν δίστασαν να αντιταχθούν στη μυστικότητα των υπηρεσιών πληροφόρησης, να προβάλλουν τα γεγονότα ακριβώς έτσι όπως τα ανακάλυψαν οι ίδιοι, δεν σταμάτησαν για κανέναν λόγο και για κανένα κίνητρο και μέχρι ώρα δεν έχει αποδειχθεί για κανέναν από τους δύο οποιαδήποτε από τις θεωρίες που τους παρουσιάζει ως πράκτορες άλλων χωρών που σκοπό έχουν να βλάψουν το κύρος κυβερνήσεων ή συγκεκριμένων εταιρειών.

Όταν ένας άνθρωπος αποφασίζει να δράσει πέρα από το αναμενόμενο, πέρα από αυτό που υπολογίζεται, πέρα από το μέσο όρο, αποφασίζει, δηλαδή, να κινηθεί εκτός των καθιερωμένων ορίων, γίνεται επικίνδυνος και απειλεί την ασφάλεια. Το απρόβλεπτο είναι ο μεγαλύτερος εχθρός της ασφάλειας. Για αυτό ακριβώς το λόγο και οι δύο περιπτώσεις κατέληξαν σε ένα ιδιόμορφο καθεστώς, διωκόμενοι. Πώς από

βραβευμένος κατέληξε ο Julian Assange να είναι φυλακισμένος στη Μεγάλη Βρετανία; Πώς από καταξιωμένος κατέληξε να ζητά άσυλο σε Πρεσβείες και να οδηγείται σε μία καταδίωξη από τις Αρχές;

3. Περιπτωσιολογικές μελέτες

Οι περιπτώσεις του Edward Snowden και του Julian Assange έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, πέρα από το προφανές που είναι ότι αφορούν το ίδιο πεδίο. Οι δύο αυτές προσωπικότητες ενέπνευσαν πολλούς, αποκάλυψαν σε όλον τον κόσμο το πεδίο δραστηριότητας των μυστικών υπηρεσιών, από το οποίο, έως και τότε, οι αποκαλύψεις ήταν μεμονωμένες και παρουσίασαν στο πλήθος πληροφορίες που διακινούνταν εν αγνοία τους, δίνοντας μία αίσθηση ότι οι υπηρεσίες που λειτουργούν για την προστασία και την ασφάλεια καταπατούν τα όρια τόσο της δημοκρατίας όσο και της ηθικής, θέτοντας ένα δίλημμα που απασχολεί ακόμη και σήμερα· πώς διαφυλάσσονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών, από ποιον επιτηρούνται οι ενέργειες των υπηρεσιών αυτών και ποια είναι τα όρια της δράσης τους.

Μέχρι να γίνουν οι αποκαλύψεις, το κέντρο βάρους έπεφτε μοιραία στο πόσο ηθικά συμπεριφέρονται οι υπηρεσίες πληροφοριών σχετικά με τα ήδη υπάρχοντα δεδομένα και κεκτημένα, όπως τα δημοκρατικώς κατοχυρωμένα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η παρουσία και των δύο προκάλεσε καταγιστικές εξελίξεις και στη διεθνή κοινωνία, αλλά και στο πεδίο της πληροφόρησης γενικότερα, αφού ξεκίνησαν πολλές συζητήσεις για το πώς θα έπρεπε να λειτουργούν «κανονικά». Ωστόσο, αυτό που απετέλεσε και κεντρικό ζήτημα συζήτησης ήταν για ποιο λόγο οι δύο αυτοί άνθρωποι μπήκαν στη διαδικασία να αποκαλύψουν όσα γνώριζαν ή όσα είχαν ως δεδομένα. Υπήρξαν πολλοί που ισχυρίστηκαν ότι όλο αυτό ξεκινούσε από την επιθυμία τους να γίνουν γνωστοί, άλλοι θεώρησαν ότι εξυπηρετούσαν σκοπούς άλλων κρατών ή και επιχειρήσεων. Η πιο ανθρώπινη πλευρά, ωστόσο, θα μπορούσε να αφορά το γεγονός ότι αυτοί οι άνθρωποι είχαν την ευκαιρία να μπορούν να πάρουν θέση και να υψώσουν υψηλότερα το ζήτημα της ηθικής σε σχέση με άλλους.

Παρακάτω αναφέρονται περισσότερες λεπτομέρειες για τη δράση τους, για την συμβολή τους στον τομέα της πληροφόρησης και στο πώς οι αντιδράσεις τους άλλαξαν το τοπίο στην πληροφόρηση, κάνοντάς την πιο ηθική και σεβόμενη τις δημοκρατικές αρχές.

3.1. Η περίπτωση του Edward Snowden

Ο Edward Snowden είναι ένας άνθρωπος ο οποίος συνεργάστηκε με την NSA και τη CIA και στη συνέχεια διέρρευσε σειρά απόρρητων εγγράφων που αποδείκνυαν τη μαζική παρακολούθηση πολιτών, τόσο στη Μεγάλη Βρετανία όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ακόμη, το Μάρτιο του 2014, μερικά από αυτά τα έγγραφα αποκάλυπταν ότι χρησιμοποιούνταν τεχνολογίες παρακολούθησης για να συλλέγουν πληροφορίες τόσο για αξιοποίηση εντός των κρατών, όσο και σε διεθνές επίπεδο (Manjikian 2015).

Ακόμη, έγινε γνωστό ότι υπήρχε παρακολούθηση κινητών υψηλών προσώπων, όπως της Καγκελαρίου της Γερμανίας, Άνγκελα Μέρκελ (Greenwald 2015). Πιο συγκεκριμένα αυτό ήταν το αποκορύφωμα της συγκεκριμένης αποκάλυψης. Οι αποκαλύψεις σχετικά με την παρακολούθηση – κατασκοπεία της NSA σε ξένους ηγέτες ήταν λιγότερο σημαντικές από την άσκοπη μαζική παρακολούθηση ολόκληρου του πληθυσμού. Οι χώρες πάντα κατασκόπευαν αρχηγούς κρατών εδώ και πάρα πολλούς αιώνες, συμπεριλαμβανομένων, φυσικά και των συμμάχων. Αυτό, όμως, που σοκάρει τον κόσμο ήταν ότι ανακάλυψε ότι η NSA είχε στοχεύσει για πολλά χρόνια το προσωπικό κινητό τηλέφωνο της Γερμανίδας καγκελάριου Άνγκελα Μέρκελ.

Αυτό το μοντέλο της μαζικής παρακολούθησης έκανε τη δουλειά των υπηρεσιών πληροφόρησης πολύ πιο εύκολη και άμεση, αφού με έναν και μόνο τρόπο είχαν στη διάθεσή τους πολλά στοιχεία που παρέμεναν διαθέσιμα, μήπως και χρειαστούν ή αξιοποιηθούν στο μέλλον. Παράλληλα, με αυτόν τον τρόπο, οι πολίτες, εάν και «αιχμάλωτοι», νιώθουν ελεύθεροι και όχι υπό επιτήρηση, όπως πραγματικά ήταν. Για αυτούς τους λόγους, τα κράτη που προβαίνουν σε τέτοιες τακτικές είναι τα ίδια που μπορούν να ελέγξουν πλήρως τα πλήθη τους (Greenwald 2015).

Όλα αυτά ήρθαν στο φως της δημοσιότητας όταν ο Edward Snowden συνειδητοποίησε μέσα του ότι η επιλογή του ήταν να υπηρετεί τους πολίτες μέσω του κράτους (Σνόουντεν (επιμ.) Καψάλης 2019, p. 17) κι όχι το κράτος εις βάρος των πολιτών, τουλάχιστον ο ίδιος έτσι υποστηρίζει στο αυτοβιογραφικό του βιβλίο “The permanent record”. Όταν η Γερμανίδα Καγκελάριος ενημερώθηκε για την παρακολούθηση του κινητού της, μίλησε με τον τότε Πρόεδρο των ΗΠΑ, τον Μπαράκ Ομπάμα και παρομοίασε την κατάσταση με αυτήν που επικρατούσε στην Stasi (Greenwald 2015).

Φέρεται να έκλεψε περίπου 1,7 εκατομμύρια διαβαθμισμένα έγγραφα από υπολογιστές της NSA (Konstantopoulos, 2017). Στη συνέχεια, διέρρευσε πολλά από αυτά τα κλεμμένα έγγραφα σε δημοσιογράφους. Μερικά από αυτά αφορούσαν πολλά προγράμματα μεγάλης διαβάθμισης μαζικής παρακολούθησης (PRISM9 και

Tempora¹⁰) τόσο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής όσο και του Ηνωμένου Βασιλείου. Πριν κυκλοφορήσει το πρώτο έγγραφο, ο Snowden εγκατέλειψε τις Ηνωμένες Πολιτείες και πήγε στο Χονγκ Κονγκ για να βρει ένα ασφαλές σημείο διαμονής και στη συνέχεια, όταν κανείς δεν τον δέχθηκε, πήγε στη Ρωσία, όπου ο Πρόεδρος Πούτιν του πρόσφερε άσυλο.

Οι αποκαλύψεις του Snowden ίσως είναι η μεγαλύτερη διαρροή στην ιστορία της κατασκοπείας. Πέρα από τη μαζική παρακολούθηση, έγινε γνωστό ότι υπήρχαν προτάσεις για διαδικτυακές δράσεις ενάντια στην Κίνα, χειροτερεύοντας τις σινοαμερικανικές σχέσεις. Μετά από αυτό η Κίνα βρήκε έρεισμα στους ισχυρισμούς της ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής την κατασκοπεύουν, που έως τότε, ήταν απλώς μία αναπόδεικτη θεωρία (Konstantopoulos, 2017). Ο Snowden αποκάλυψε επιχειρήσεις κατασκοπείας, ακόμη και προς συμμάχους των ΗΠΑ, που προκάλεσαν πλήγμα και στην πολιτική των ΗΠΑ, αφού αυτό είχε προεκτάσεις και στην οικονομική κατασκοπεία. Από τις αποκαλύψεις του, φαίνεται ότι η NSA είχε υιοθετήσει μια προσέγγιση, στοχεύοντας στην ποσότητα κι όχι στην ποιότητα, χωρίς αποτελεσματική εποπτεία τόσο σε ότι αφορά το πρακτικό ζήτημα, όσο και το θεωρητικό πλαίσιο (Konstantopoulos, 2017).

Ο αντίκτυπος στην ασφάλεια από τις αποκαλύψεις του παραμένει απροσδιόριστος και ίσως να μην μάθουμε ποτέ την πλήρη έκταση της ζημιάς που προκάλεσε με τις αποκαλύψεις του. Αυτό αποδεικνύεται κι από την διαφορετική εικόνα που είχαν δύο κορυφαία στελέχη της NSA. Η εκτίμηση της ζημιάς για μερικούς θεωρήθηκε μεγάλης σημασίας και για τους υπόλοιπους ως κάτι επιφανειακό. Ο στρατηγός Keith B. Alexander, που ήταν ο συνταξιούχος διευθυντής της NSA, αναφέρθηκε στις διαρροές του Snowden ως «τη μεγαλύτερη ζημιά στα συστήματα πληροφοριών των συνδυασμένων εθνών που έχουμε υποφέρει ποτέ» (Johnson κ.ά. 2014), ενώ ο διάδοχός του, ο Ναύαρχος Michael S. Rogers, υποτίμησε τη ζημιά, δηλώνοντας ότι δεν μπορεί να βρει ενδείξεις ότι «ο ουρανός πέφτει» (Johnson κ.ά. 2014). Οι πρώην διευθυντές τόσο της NSA όσο και της CIA Michael Hayden παραδέχονται ότι οι διαρροές του Snowden ήταν δαπανηρές και τις χαρακτήρισαν ως «τη μεγαλύτερη αιμορραγία νόμιμων αμερικανικών μυστικών στην ιστορία της δημοκρατίας» (Hayden 2016).

Η δράση του Edward Snowden ήταν η αφορμή για να δημιουργηθεί ένας κύκλος συζητήσεων, ο οποίος διατηρείται μέχρι και σήμερα, περί διαφάνειας και προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Η διαφάνεια είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει και τα ανώτατα στελέχη αυτών των υπηρεσιών, με τον πρώην Διευθυντή της National Intelligence, τον James Clapper (Johnson 2015 p. 16), να το παραδέχεται ότι πρέπει να υπάρξει περισσότερη διαφάνεια κι ότι το συμβάν με τον Edward Snowden ήταν μία αφορμή για να συζητηθεί το περιστατικό. Ωστόσο, ο James Clapper δήλωσε στον

Guardian ότι καμία υπηρεσία πληροφοριών δεν έχει δώσει «την παραμικρή απόδειξη ότι οι αποκαλύψεις του βλάπτουν την ασφάλεια του έθνους» (Johnson 2015 p.17).

Σύμφωνα με τον Jay Epstein της Wall Street Journal, κυριαρχούν δύο εξηγήσεις για το λόγο που αποφάσισε να δημοσιοποιήσει όλες αυτές τις πληροφορίες. Η πρώτη εξήγηση, που προσέλκυσε την προσοχή και την έγκριση του κοινού, εμφανίζει τον Snowden ως έναν καταγγέλλοντα που εξέθεσε ένα διεφθαρμένο πρόγραμμα επιτήρησης της αμερικανικής κυβέρνησης και για την απόφασή του να κάνει τεράστιες προσωπικές θυσίες. Ο Snowden, σύμφωνα με αυτή τη λογική, είναι απλώς μαχητής της δημοκρατίας και ήρωας (Johnson κ.ά. 2014). Η δεύτερη εξήγηση βρίσκει τον Snowden ως ξένο κατάσκοπο και προδότη και είναι απολύτως συμβατό με τον κυρίαρχο λόγο για τον οποίο οι κατάσκοποι προδίδουν τη χώρα τους: χρήματα. Για να κάνουν το επιχείρημά τους ισχυρότερο, οι οπαδοί αυτής της ιστορίας παρουσιάζονται ως απόδειξη της αποδοχής του Snowden από τους Ρώσους. Το γεγονός, επίσης, ότι η Ρωσία του προσέφερε άσυλο ενίσχυσε αυτήν την θεωρία. Είναι ο Snowden μια παρέμβαση του Πούτιν, για να ελαφρύνει τη διεθνή ένταση που είχε προκληθεί από τις ενέργειές του στην Κριμαία, στρέφοντας την προσοχή στον Πρόεδρο των ΗΠΑ και τις πληροφορίες του και προκαλώντας προβλήματα ή ακόμη και κρίσεις με τους συμμάχους που έως και τότε παρακολουθούσε κρυφά (Konstantopoulos, 2017); Johnson κ.ά. 2014);

Ο Edward Snowden νιώθει ότι έπραξε αυτό που έπρεπε, ότι δεν αθέτησε τον όρκο που είχε δώσει να υπηρετεί το λαό και αφού κατάφερε να συλλέξει δεδομένα που αποδείκνυαν τα φαινόμενα, τα διέρρευσε στους δημοσιογράφους, ώστε να κρίνουν οι ίδιοι τι θα έπρεπε να δημοσιοποιηθεί και τι όχι, καθώς ο ίδιος ένιωθε ότι δεν έχει αυτό το κριτήριο και ότι δεν μπορεί να αποφασίσει εκείνος τι θα πρέπει να μοιραστεί με τον κόσμο και τι όχι. Η ολιγοετής πορεία του μέσα στις υπηρεσίες πληροφοριών τον έκανε να συνειδητοποιήσει ότι αυτό στο οποίο εργαζόταν ήταν μέρος ενός μεγαλύτερου project το οποίο είχε μελανά για εκείνον σημεία, με αποτέλεσμα να νιώθει ότι καταπατώνται όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως αυτά της ιδιωτικότητας και του απορρήτου, όπως αυτά προβλέπονται στις διεθνείς συμβάσεις. Για εκείνον αυτό ήταν κι ένα χαρακτηριστικό που θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη, αφού ένα κράτος θα έπρεπε να δείχνει το πόσο αναπτυγμένο είναι από το σεβασμό στα δικαιώματα των πολιτών του.

Ο Snowden ισχυρίζεται ότι το κίνητρό του είναι να αποκαλύψει τα ψέματα της NSA στο Κογκρέσο και τους πολίτες και να αποδείξει ότι οι διαδικασίες εποπτείας του Κογκρέσου είναι αναποτελεσματικές. Δήλωσε ότι δεν θα «επιτρέψει εις γνώσιν του στην αμερικανική κυβέρνηση να καταστρέψει την ιδιωτική ζωή, την ελευθερία του Διαδικτύου και τις βασικές ελευθερίες για ανθρώπους σε όλο τον κόσμο με αυτήν την τεράστια μηχανή παρακολούθησης που κατασκευάζουν κρυφά» (Barkley 2014).

Ας μη λησμονούμε, ωστόσο, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής είχαν μόλις ξεπεράσει το σοκ της επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, που βάραινε και εξακολουθεί να αποτελεί βάρος για τις υπηρεσίες πληροφοριών, αφού, εάν είχαν προβλέψει σωστά και εάν είχαν αναλύσει τις διαθέσιμες προς εκείνες πληροφορίες, ενδεχομένως, να ήταν εφικτή η έγκαιρη αντίδρασή τους και να μην είχαν χαθεί τόσες ανθρώπινες ζωές στα τρομοκρατικά χτυπήματα εκείνης της ημέρας (Javorsek κ.ά. 2015, p. 741).

Ο ίδιος θα μπορούσαμε να πούμε ότι «θυσιάστηκε» και ακολούθησε ένα δρόμο μοναχικό, εκδιωγμένος, πλέον, από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Το διάστημα που προέβη στις αποκαλύψεις προς τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, οι πολίτες έχασαν την εμπιστοσύνη τους τόσο προς τις κυβερνήσεις, όσο και προς τις εταιρείες που διαχειρίζονται τα δεδομένα τους, όπως το Facebook ή ακόμη και τις εταιρείες τηλεφωνίας (Etzioni 2015, p. 110). Στο πρόγραμμα PRISM, όπως ήταν η κωδική ονομασία του συμμετείχαν οι Microsoft (Hotmail, κλπ.), η Google, η Yahoo, το Facebook, η Paltalk, το YouTube, το Skype, η AOL κι η Apple (Cohen 2014a).

Στην πρώτη τηλεοπτική συνέντευξη που έδωσε όταν ήταν στο Χονγκ Κονγκ, ο Έντουαρντ Σνόουντεν έκανε έναν τολμηρό ισχυρισμό: «Εγώ, καθισμένος στο γραφείο μου, θα μπορούσα να παρακολουθήσω την τηλεφωνική επικοινωνία και τα emails οποιουδήποτε, εσάς ή του λογιστή σας, ενός ομοσπονδιακού δικαστή ή ακόμα και του Προέδρου των ΗΠΑ, εάν είχα ένα προσωπικό email». Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι αρνήθηκαν έντονα ότι αυτό ήταν αλήθεια. Ο Μάικ Ρότζερς κατηγορήσε ρητά τον Snowden ότι έλεγε ψέματα, προσθέτοντας ότι είναι αδύνατο να κάνει αυτό που έλεγε ότι μπορούσε να κάνει. Ωστόσο, το πρόγραμμα XKEYSCORE επέτρεπε στον αναλυτή να κάνει ακριβώς αυτό που έλεγε ο Snowden· να στοχεύει σε οποιονδήποτε χρήστη και να τον παρακολουθεί ολοκληρωτικά, συμπεριλαμβανομένων και των περιεχομένων των ηλεκτρονικών τους μηνυμάτων. Πράγματι, τελικά, το πρόγραμμα αυτό επέτρεπε στον αναλυτή να αναζητήσει όλα τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που περιελάμβαναν συγκεκριμένους χρήστες τόσο στο σώμα του κειμένου όσο και στους παραλήπτες (Greenwald 2015).

Μετά από αυτό το συμβάν, αποδείχθηκε στην πράξη ότι οι υπηρεσίες πληροφόρησης δεν ήταν δυνατόν να ελέγχονται πλήρως από τις κυβερνήσεις κι ότι θα μπορούσαν να έχουν δική τους βούληση. Ήταν η αφορμή για να γίνει γνωστό ότι η δημοκρατία, η ηθική, η πληροφόρηση και η ασφάλεια δεν είναι έννοιες συνυφασμένες και ότι για να γίνουν, θα έπρεπε να αλλάξουν πολλά. Γιατί η επιλογή της μαζικής παρακολούθησης δεν είναι ηθική, προασπίζει, ωστόσο, την ασφάλεια, αφού δίνονται ευκαιρίες επεξεργασίας και διαλογής πληροφοριών, όπου υφίσταται ανάγκη. Το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο μπορεί αυτό να θεωρηθεί καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ως πού θα μπορούσε να συμβαίνει χωρίς να παραβιάζονται τα δικαιώματα.

Ο Edward Snowden, κάποτε υπηρέτησε τις αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών, ωστόσο, προχώρησε σε αποκαλύψεις για τις δράσεις της NSA (National Security Agency) και της CIA (Central Intelligence Agency), τις υπηρεσίες με τις οποίες συνεργάζονταν. Όπως και ο Assange, θεωρείται κι αυτός υπέρμαχος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελευθεριών, για το λόγο αυτό χαρακτηρίζεται ως ακτιβιστής.

Ο ίδιος είχε καταφέρει να ενταχθεί στις κορυφαίες υπηρεσίες και να μη μπορέσει κανείς να διακρίνει ότι αυτός ο άνθρωπος είχε στο μυαλό του ιδέες που θα τον οδηγούσαν στην διάδοση των πληροφοριών, των υποκλοπών συνομιλιών, δηλαδή των δεδομένων των εταιριών τηλεφωνίας που σχετίζονταν με τις ώρες κλήσεις, τους αποδέκτες και τις διάρκειές τους, ενώ παρόμοιες αποκαλύψεις έγιναν και για τα κοινωνικά δίκτυα (Social Media). Εάν μιλούσαμε με όρους risk management θα μπορούσαμε να το θεωρήσουμε ως ύψιστης σημασίας ενδογενές πρόβλημα, ενώ παράλληλα βάσει πιθανοτήτων να συμβεί και με την προϋπόθεση ότι δεν είχε ξανασυμβεί «διαρροή εκ των έσω», με εξαίρεση την περίπτωση του Pentagon Papers, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το γεγονός ως ένας «μαύρος κύκνος».

Σπάνιο, αλλά όχι και απίθανο, η διαρροή εκ των έσω συνέβη κι αυτό που έφερε ήταν μία τεράστια κοινωνική αναστάτωση. Τα κίνητρα μίας τέτοιας κίνησης θα μπορούσαν να είναι πολλαπλά, ωστόσο από μερικούς θεωρήθηκε ως ήρωας, αφού εξέθεσε ανεπανόρθωτα τις υπηρεσίες πληροφοριών, αποδεικνύοντας ότι καταπατώνται για πολλούς προσωπικές ελευθερίες και δικαιώματα (Etzioni 2015b, p. 124).

Ο Snowden μπορεί να ήθελε να ελέγξει εάν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποτελούν μέρος του ίδιου συστήματος, εάν γνωρίζουν αυτές τις πληροφορίες και τις αποκρύπτουν ή τις προβάλλουν επιλεκτικά στο κοινό, για να αξιολογήσει και τη λειτουργία τους στο γενικότερο σύστημα.

Οι επιπτώσεις που υπήρξαν στην περίπτωση αυτή ήταν να μειωθεί η αξιοπιστία των υπηρεσιών πληροφόρησης, να αλλάξουν τα δεδομένα στην εμπιστοσύνη των πολιτών προς τις εταιρείες που διαχειρίζονται τα ευαίσθητά τους δεδομένα, να δημιουργήσει προβλήματα σε εταιρίες όπως η Google ή η Facebook, που μετά από αυτό το συμβάν άρχισαν να χάνουν έδαφος στην αγορά.

Όλα αυτά ξεκίνησαν από μία απλή διαρροή πολύ συγκεκριμένων πληροφοριών, που, όμως, ήταν αρκετές για να αλλάξουν έστω και λίγο τις ισορροπίες στην κοινωνία και τα κράτη. Πολλές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις εξοργίστηκαν, όταν ανακάλυψαν ότι καταπατούνται απόρρητα πολιτών, ενώ αυτή η αποκάλυψη αποτέλεσε αφορμή για συζήτηση νέων πρωτοκόλλων ασφαλείας κι αλλαγές στη σχέση μεταξύ της δημοκρατίας και της διαχείρισης της πληροφορίας (Goldman 2006, p. 6).

Σίγουρα, πάντως, η παρέμβαση του Snowden δημιούργησε νέες τάσεις, ενέπνευσε αρκετούς ανθρώπους στο να επιλέγουν τη διαφάνεια και άλλαξε τις μεθόδους λειτουργίας των υπηρεσιών πληροφόρησης. Θα ήταν ενδιαφέρον να γνωρίζαμε εάν αυτό αποτέλεσε αφορμή για τη δημιουργία νέων διαδικασιών που ίσως να ακολουθούνται στις υπηρεσίες πληροφόρησης. Αυτό μπορεί και να αποτέλεσε και την αφορμή αλλά και την αιτία ώστε να ελέγχονται περισσότερο τα στελέχη τους και οι συνεργάτες τους τόσο για τις πεποιθήσεις τους όσο και για τα στοιχεία της προσωπικότητάς τους. Κι εάν όλο αυτό αποτελούσε μέρος της διαδικασίας ελέγχου των στελεχών, μπορεί μετά από τις αποκαλύψεις του Snowden να μπήκαν νέα βήματα στη διαδικασία, να αναθεωρήθηκε το πρωτόκολλο ασφαλείας και να εισήχθησαν πολλά πιο περίπλοκα στοιχεία για τη δημιουργία νέων κανόνων ασφαλείας που δεν θα μπορούν να μην προβλέπουν περιπτώσεις ανθρώπων που έχουν διαφορετική πολιτική από αυτή που αρμόζει στις υπηρεσίες πληροφόρησης.

Ο Edward Snowden απέδειξε ότι για κάποιους ανθρώπους ένα συμβόλαιο ή η απειλή για νομικές κυρώσεις δεν έχουν καμία αξία μπροστά στην ηθική. Η καταστροφική έκβαση της επαγγελματικής τους πορείας, επίσης, δεν έχει καμία αξία. Τελικώς, αποδεικνύεται η μοναδικότητα κάθε προσωπικότητας και τα διαφορετικά επίπεδα ανοχής που μπορεί να έχει ένας άνθρωπος. Αποδεικνύεται ότι ακόμη και στις πιο οργανωμένες υπηρεσίες, όση ευφυΐα κι εάν υπάρχει, πάντα θα υπάρχει κάτι που θα ξεφεύγει από την αντίληψη τους κι αυτό είναι το συναρπαστικό. Όσο για εκείνους που τον βοήθησαν να διαδώσει το μήνυμά του και που τον ερεύνησαν όσο γινόταν περισσότερο, για ένα χρονικό διάστημα δεν ήταν απλώς οι κοινωνοί της πληροφορίας, αλλά συνένοχοι (Harding 2014).

3.2. Η περίπτωση του Julian Assange

Ο Julian Assange και ο Edward Snowden είναι άνθρωποι που μεγάλωσαν σε κοινωνίες με αντίστοιχες ιδέες κι ιδανικά, ωστόσο, φαίνεται ότι οι χαρακτήρες τους δομήθηκαν με εντελώς διαφορετικές αρχές, γεγονός που τους οδήγησε στο να δημιουργήσουν διαύλους επικοινωνίας και διαρροής πληροφοριών, χωρίς να είναι απόλυτα γνωστά τα αίτια. Εάν οι ίδιοι δεν αποκαλύψουν μέρος της αλήθειας τους, δε μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τα κίνητρά τους και για το πώς φαντάζονταν ότι οι διαρροές πληροφόρησης θα λειτουργούσαν στην πράξη.

Με τη συνεχόμενη εξέλιξη στις τεχνολογίες που σχετίζονται άμεσα με την πληροφόρηση διάφορες ιδιωτικές εταιρείες εμφανίστηκαν και άρχισαν να προσφέρουν πληροφόρηση μέσω ανοιχτών πηγών κι όχι μόνο (π.χ. OSINT-Group, Stratfor, Infosphere AB, Sandstone AB), εκμεταλλευόμενες νέες τεχνολογίες (συμπεριλαμβανομένης της μελέτης των κοινωνικών μέσων).

Ταυτόχρονα, άρχισαν να αναπτύσσονται όλο και περισσότερο οι ιστότοποι που διευκόλυναν τη δημοσίευση δεδομένων σε μεγάλη κλίμακα διαβαθμισμένων πληροφοριών από τους λεγόμενους καταγγέλλοντες (Eijkman και Weggemans 2013). Ένα από αυτά είναι το WikiLeaks (Konstantopoulos, 2017).

Το WikiLeaks είναι ένας οργανισμός με βάση το διαδίκτυο κατά του απορρήτου που ιδρύθηκε το 2006 - ως διαδικτυακός ιστότοπος - στην Ισλανδία από τον Αυστραλό, Julian Assange (και άλλους) και φέρεται να είναι «μη κερδοσκοπικός οργανισμός μέσων ενημέρωσης» με στόχο να διαφυλάξει την κυβερνητική διαφάνεια και ταυτόχρονα να καταπολεμά τη μυστικότητα της κυβέρνησης, σπάζοντας το κυβερνητικό μονοπώλιο πληροφοριών και δημοσιοποιώντας τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως (Konstantopoulos, 2017).

Ο «Mr. WikiLeaks», Julian Assange, συγκέντρωνε πληροφορίες με κάθε τρόπο που σχετίζονταν με συμπεριφορές κρατικών αξιωματούχων, στρατιωτικές επιχειρήσεις κρατών, συζητήσεις που ποτέ δε βγαίνουν στο φως, με σκοπό να δημιουργήσει προβλήματα σε όσους ελέγχουν τις κοινωνίες, σε όσους έχουν δύναμη. Δεν περιορίζεται μόνο στις ΗΠΑ, αλλά περιλαμβάνει και παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συμβαίνουν σε όλο τον κόσμο, υποθέσεις διαφθοράς, αμφισβητήσιμες οικονομικές σχέσεις μεταξύ των ηγετών του G8, οικονομική κατασκοπεία, βρώμικα κόλπα και κρυμμένους τραπεζικούς λογαριασμούς (Eijkman και Weggemans 2013).

Το WikiLeaks μπορεί να θεωρηθεί ως πύλη όπου οι καταγγέλλοντες ανέβαζαν τα διαβαθμισμένα έγγραφά τους, ενώ τους παρέχεται ανωνυμία με διάφορα μέσα και τρόπους ασφαλείας. Ο ίδιος θα μπορούσε να θεωρηθεί ακτιβιστής που υπερασπίζεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, αφού κανείς δεν έχει μπορέσει να στοιχειοθετήσει υπόθεση για χρηματοδότηση του ίδιου ή του δημιουργήματός του. Αποκάλυψε συνομιλίες με ηγέτες και λήπτες αποφάσεων ακόμα και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2010, το WikiLeaks κυκλοφόρησε στους Guardian, Der Spiegel και σε άλλες εφημερίδες περισσότερα από 250.000 τηλεγραφήματα των ΗΠΑ, που δόθηκαν από μία ακτιβίστρια, πρώην στρατιωτικό, την Chelsea Manning (Konstantopoulos, 2017). Επιπλέον, το WikiLeaks διέρρευσε διαλόγους υψηλών αξιωματούχων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου σχετικά με το ελληνικό πρόγραμμα διάσωσης που βρισκόταν υπό διαπραγμάτευση (Jones, 2016).

Έπειτα από αυτό, ο Assange τυγχάνει τεράστιας δημοφιλίας για πολλά χρόνια, ενώ ταυτόχρονα αποκτά, επίσης, πολλούς που τον αντιμάχονται. Η επιλογή του Assange να προχωρήσει σε αποκαλύψεις τέτοιου βεληνεκούς είναι ένα δίκικο μαχαίρι. Ο ίδιος έχει δύο επιλογές ή να κρατήσει τις πληροφορίες που συλλέγει για τον εαυτό του και τους λίγους εκλεκτούς που ο ίδιος θα επιλέξει, με αποτέλεσμα να δημιουργήσει ανατροπές στις λεπτές ισορροπίες που υφίστανται ή να διαμοιράσει όλες τις

πληροφορίες χωρίς κανένα φραγμό προς όλους και για όλους. Η ιστορία είναι γνωστή, ο ίδιος επέλεξε το δεύτερο.

Ο Assange (Konstantopoulos, 2017) έκανε το αδιανόητο, διέρρευσε πληροφορίες που δεν θα έπρεπε να έχουν διαρρεύσει, χωρίς να υπολογίσει τις αντιδράσεις της κοινωνίας και των διαμορφωτών γνώμης και διέσπασε ένα από τα βασικότερα προνόμια κάθε κρατικού δρώντα, αυτό της πληροφόρησης και της διαχείρισης πληροφοριών. Αυτή του η κίνηση διετάραξε τις διπλωματικές σχέσεις πολλών κρατών, μετέβαλε, έστω και λίγο, τις δυνάμεις ισχύος και την ισορροπία τους και δημιούργησε νέα δεδομένα, ενώ για τους πιο εξειδικευμένους, φανέρωσε κίνητρα, τρόπους σχεδιασμού, στρατηγικές και τακτικές συμμάχων κι αντιπάλων (Jones, 2016).

Έτσι ο Assange με μία «κίνηση – ματ» κατάφερε να δημιουργήσει νέα δεδομένα και να αλλάξει κατά πολύ τις στρατηγικές κουλτούρες των κρατών και των ηγετών, αφού πλέον τα κράτη δε θα συμπεριφέρονταν ποτέ με το ίδιο ακριβώς μοτίβο, θα λάμβαναν μέτρα προστασίας, για να μην ξανασυμβεί κάποια διαρροή και θα φρόντιζαν να διαχειρίζονται αλλιώς τα ευαίσθητα για εκείνα θέματα. Ο Julian Assange, όμως κέρδισε δημοσιότητα, κατάφερε να αλλάξει έστω και λίγο το «κατεστημένο» και να δημιουργήσει μία κοινωνία που, πλέον, θα υποψιαζόταν περισσότερα και θα λάμβανε τα δεδομένα υπό νέα πρίσματα.

Αυτό ήταν ακριβώς και το μέλημά του, σύμφωνα με τις κινήσεις του. Πολλοί θεώρησαν, ίσως και λανθασμένα, ότι αυτή του η κίνηση δεν ήταν τίποτα παραπάνω από μία του επιθυμία να ξεχωρίσει στο πλήθος και να προκαλέσει το κοινό αίσθημα, ωστόσο, η μετέπειτα πορεία του έρχεται για να αποδείξει ότι αυτό δεν είναι κάτι άλλο από μία λαμπερή προσπάθεια για αλλαγή του κατεστημένου, χωρίς προσωπικό όφελος. Περισσότερα προβλήματα δημιουργήθηκαν από αυτήν του την αποκάλυψη, για τον ίδιο, παρά οφέλη. Οι βιογραφίες, ωστόσο, που τον αφορούν τον περιγράφουν ως «εγωμανιακό, κρυπτο-αναρχικό καταστροφέα των διπλωματικών παραδόσεων» (Konstantopoulos, 2017).

Η ηγετική ομάδα των WikiLeaks έχει απασχολήσει πολλές κυβερνήσεις, τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μία συζήτηση που προκύπτει είναι κατά πόσο η πληροφόρηση λειτουργεί ηθικά και δημοκρατικά, με τους περισσότερους να υποστηρίζουν ότι αυτό δεν είναι τίποτα παραπάνω από μία απόδειξη ότι οι πολίτες είναι ευάλωτοι, το ίδιο και οι ηγέτες τους.

Η πληροφόρηση είναι εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο που χρησιμοποιείται από τα αρχαία χρόνια και, σίγουρα, χρειάζεται κάποιου είδους εποπτεία, ωστόσο, ποιος είναι αυτός που μπορεί να αποφασίσει την ορθότερη μέθοδο για να ελεγχθούν οι υπηρεσίες

πληροφόρησης, χωρίς να υφίσταται ζήτημα καταπάτησης των δικαιωμάτων και, ταυτόχρονα, να επιτελείται το έργο των υπηρεσιών ανεμπόδιστα.

Σημασία έχει να διακρίνουμε ποιο είναι το μέλλον των WikiLeaks, γεγονός που θα μας δείξει, επίσης, πώς οι άνθρωποι πίσω από τα WikiLeaks μπορούν να ατενίζουν το μέλλον τους (Leigh, Harding, και Pilkington 2011). Τόσο οι υπηρεσίες πληροφόρησης, όσο και οι ΗΠΑ, για πολλούς, ήδη επιχείρησαν να τους «εξαφανίσουν» από τον χάρτη, με σκοπό να αποθαρρύνουν άλλους να προβούν σε παρόμοιες δράσεις.

Επίσης, αυτή η πλατφόρμα MME που ονομάζεται WikiLeaks διέρρευσε αποδείξεις ότι οι συνομιλίες της Άνγκελα Μέρκελ παρακολουθούνταν από την NSA, προκαλώντας συγκρούσεις για την Γερμανία και τις ΗΠΑ. Τον Σεπτέμβριο του 2020 ξεκίνησε η δίκη για τον Julian Assange στο Λονδίνο, με 18 κατηγορίες, εκ των οποίων οι 17 εμπíπτουν στην αμερικανική νομοθεσία για κατασκοπεία (Guardian, 2020). Αυτό και μόνο δείχνει ότι τα WikiLeaks στο μέλλον θα έχουν να αντιμετωπίσουν πολλά προβλήματα (Leigh, Harding, και Pilkington 2011, p. 254), για έναν προφανή λόγο, εξέθεσαν μυστικές δραστηριότητες που, ούτως ή άλλως, καταπατούν ανθρώπινα δικαιώματα (Born και Caparini 2007, p. 220), αλλά αυτό είναι άλλο ζήτημα. Εάν καταφέρουν να καταδικάσουν τον Julian Assange για τις δραστηριότητές του, θα έχουν καταφέρει να αποθαρρύνουν και πολλούς άλλους που εμπνεύστηκαν από αυτόν και που ξεκίνησαν και οι ίδιοι να ψάχνουν ένα μέρος της αλήθειας. Για τον ίδιο η εξέλιξη της πολυετούς δίκης έχει θετική έκβαση, αφού στις αρχές του Ιανουαρίου του 2021 η βρετανική δικαιοσύνη αποφάσισε να μην τον εκδώσει στις ΗΠΑ (Μάγρα, 2021). Λίγο νωρίτερα είχε προηγηθεί η παρέμβαση του Μεξικού, το οποίο και επιθυμούσε να βοηθήσει τον Julian Assange, προσφέροντάς του πολιτικό άσυλο (Η Καθημερινή, 2021).

Το μέλλον των WikiLeaks είναι κομβικής σημασίας για αυτόν ακριβώς το λόγο, γιατί μαζί με το μέλλον αυτών, κρίνεται κι η εξέλιξη του τρόπου δράσεως των υπηρεσιών πληροφόρησης, το εάν θα μπορούν να συνεχίζουν να παρακολουθούν τις προσωπικότητες που εκείνοι κρίνουν ότι έχουν κάτι να τους προσφέρουν, χωρίς να υπάρχει ο κίνδυνος αυτό να γίνει και πάλι γνωστό σε τρίτους. Αυτό αφορά εκείνους που πιστεύουν ότι ορθώς αποκαλύφθηκαν οι δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφόρησης, ενώ, ταυτόχρονα, αποδεικνύεται ότι και οι υπηρεσίες πληροφόρησης είναι απροστάτευτες απέναντι σε απειλές που δεν έχουν έως τώρα υπολογίσει. Μεγαλύτερο μειονέκτημά τους, δηλαδή, είναι το κομμάτι του αιφνιδιασμού. Παράλληλα, δείχνει ότι τόσο μεγάλες υπηρεσίες πληροφόρησης, που έχουν στη διάθεσή τους τα μεγαλύτερα μυαλά και τους πιο ικανούς ανθρώπους για να διεκπεραιώνουν τις αποστολές τους δεν μπορούν να προβλέψουν κάτι τόσο απλό, όσο το να υπάρχει κάποιος που να προσπαθεί να βρει μία διαρροή από εκείνους για να αποκαλύψει τις δράσεις τους.

Δυστυχώς, πέρα από το μεγάλο στίγμα στην κοινωνία, η δράση του Julian Assange μέσω των WikiLeaks, δημιούργησε σοβαρά προβλήματα που έθεσε σε κίνδυνο μερίδα πολιτών. Με τη δράση του, όπως έχει αναφερθεί, οι ΗΠΑ έχασαν μεγάλο μέρος της εύνοιας των συμμάχων τους (Barkley 2014), και, δεύτερον, τέθηκε σε μεγάλο κίνδυνο η κατάσταση τόσο στο Ιράκ όσο και στο Αφγανιστάν, με αποτέλεσμα να κινδυνεύσουν ανθρώπινες ζωές (Springer κ.ά. 2012). Ένας, όμως, από τους πιο σημαντικούς προβληματισμούς είναι ότι οι κυβερνήσεις θα μπουν στη διαδικασία να δημιουργήσουν νέα συστήματα κρυπτογράφησης και τεχνολογίας που θα προστατεύουν τις πληροφορίες με ακόμη πιο αξιόπιστο τρόπο, με αποτέλεσμα να είναι αμφίβολο το πόσο ηθικά και με διαφάνεια θα κινηθούν εφεξής (Johnson κ.ά. 2014).

Ο Julian Assange και η ομάδα των WikiLeaks απέδειξαν επί του πρακτέου ότι ακόμη και οι πιο ισχυρές ομάδες έχουν σημαντικά σημεία αδυναμίας που κάμπτονται πολύ εύκολα για όποιον το βάλει στόχο. Και μόνο για εγωιστικούς λόγους η NSA και οι ΗΠΑ θα κάνουν τα πάντα για να δημιουργήσουν πρόβλημα στην ομάδα αυτή, ώστε κανείς ξανά, τουλάχιστον στο εγγύς μέλλον, να μην επιχειρήσει ή να διανοηθεί να προσπαθήσει να υποκλέψει κομμάτι της εργασίας τους. Αυτό θα τους κάνει, κατά τη γνώμη τους, να έχουν το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού, να εξακολουθήσουν να υποκλέπτουν πληροφορίες από τους κυβερνητικούς και μη παράγοντες που είναι ισχυροί στον πλανήτη, ώστε να μπορούν να αντιδρούν πιο σωστά και να αποκομίζουν τα μέγιστα οφέλη.

Το WikiLeaks ήταν επιτυχημένο για μία σειρά από λόγους. Το πιο τρανταχτό χαρακτηριστικό του ήταν ότι δεν ήταν το ίδιο που παρήγαγε τις διαρροές, αλλά λειτουργούσε ως ένας νέος μεσάζοντας, κάνοντας τα πράγματα πολύ πιο δύσκολα για τους ιθύνοντες των υπηρεσιών πληροφόρησης. Ο ρόλος του ήταν αποκλειστικά και μόνο να διευκολύνει τις διαρροές. Το WikiLeaks ήταν και είναι μια αποκεντρωμένη ομάδα πολιτικών ακτιβιστών που ενδεχομένως να μην μάθουμε περί ποιών πρόκειται, που διευκολύνουν διαρροές εναντίον κυβερνήσεων και εταιρειών που θεωρούν ότι υπονομεύουν τις αρχές της δημοκρατίας πίσω από τη σχετική ασφάλεια των οθονών υπολογιστών τους (Quill 2014).

Αυτό που δημιούργησε το μεγαλύτερο πρόβλημα στον Assange ήταν οι υπόλοιπες επιλογές του που δεν σχετίζονταν με το WikiLeaks. Ενώ ο κόσμος τον στήριζε στην επιλογή του να δημιουργήσει το Wikileaks, άρχισε να αποκτά επικριτές για άλλες του συμπεριφορές. Μιλούσε ως αντικυβερνητικός ακτιβιστής, αγνοώντας τις πιθανές και βαρύτερες συνέπειες. Αυτό δεν ήταν πρόβλημα, κάθε άλλο, μάλιστα, με αυτόν τον τρόπο αποκτούσε παραπάνω υποστηρικτές, παράλληλα με τους πολλούς εχθρούς. Οι προσωπικές επιλογές που έκανε τον οδήγησαν στο να κατηγορηθεί για σεξουαλική κακοποίηση. Αν και το WikiLeaks αποκτούσε φανατικό κοινό και υποστηρικτές, ο ίδιος με αυτές τις συμπεριφορές άρχισε να φθίνει στην εκτίμηση του κόσμου. Η

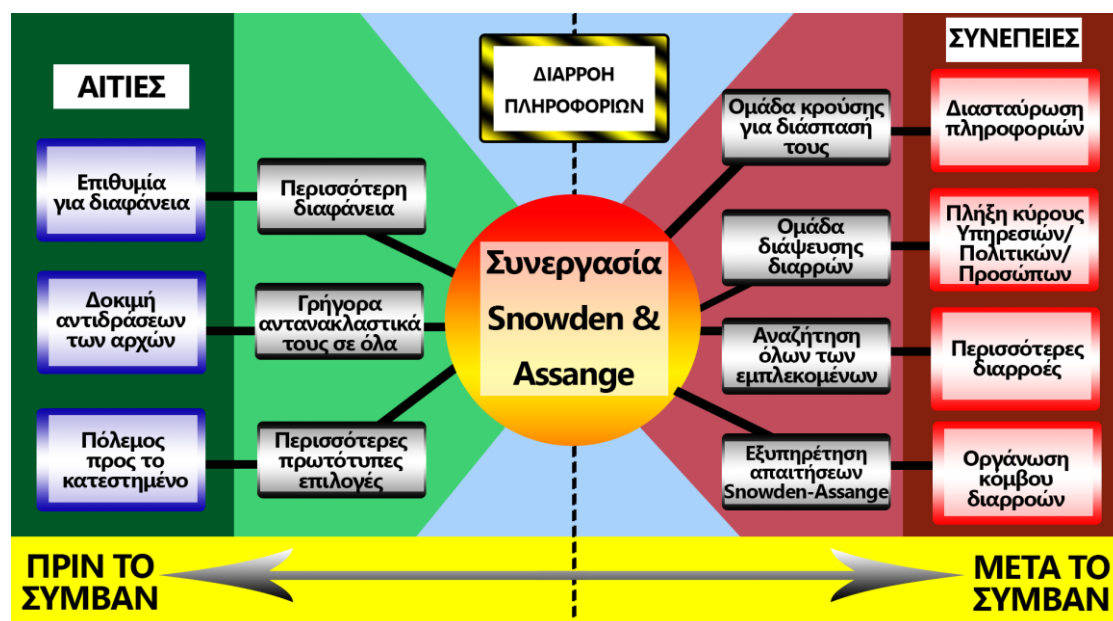
επιλογή του να διαρρεύσει στοιχεία που οδήγησαν στην παταγώδη αποτυχία στις διπλωματικές σχέσεις ΗΠΑ – Μεξικού και ΗΠΑ – Ισημερινού, ήταν ένα ακόμη μελανό σημείο, αφού με αυτές του τις αποκαλύψεις οι αμερικάνοι Πρέσβεις ανακλήθηκαν πίσω στις ΗΠΑ. Τέλος, μία από τις χειρότερες επιλογές του ήταν το γεγονός ότι ο ίδιος διάλεξε να εμφανιστεί σε ένα δίκτυο ειδήσεων προπαγάνδας στη Ρωσία, δίνοντας στους εχθρούς του το πάτημα που ήθελαν για να υποστηρίξουν την ιδιότητα του κατασκόπου στη Ρωσία. Αυτά, μαζί με την επιλογή του να διαμείνει στην Πρεσβεία του Εκουαδόρ στο Λονδίνο, με σκοπό να παραμένει ασφαλής, θόλωσαν τη διαφάνεια που ήθελε να μεταδώσει, δημιουργώντας ένα νεφελώδες τοπίο όπου κάθε είδηση λειτουργούσε σαν κινούμενη άμμος (Quill 2014).

Εάν υπήρχε μία «ατρόμητη» ομάδα που θα μπορούσε να αποδείξει διαρροές πληροφοριών ή και υποκλοπές δεδομένων από τις έρευνες και τα στοιχεία που κάθε ερευνητική ομάδα έχει στη διάθεσή της, τότε θα ήταν, ενδεχομένως, και μία αφορμή για να ξεσπάσει ένας προηγμένος πόλεμος που θα αφορούσε την πληροφόρηση.

4. Διοικητική της διακινδύνευσης: Συνδυασμός δυνάμεων Snowden και Assange

Τι θα συνέβαινε, εάν ο Edward Snowden και ο Julian Assange συνδύαζαν τις δυνάμεις τους και δρούσαν μαζί για τη δημοσίευση απόρρητων πληροφοριών.

4.1. Ανάλυση με bowtie

Σχήμα 1. Ανάλυση με bowtie. Τι οδηγεί στη συνεργασία Snowden και Assange και ποιες οι συνέπειες.

Για να σχεδιαστεί αυτό το σενάριο στο Σχήμα 1 θεωρήθηκε δεδομένο ότι υφίσταται διαρροή πληροφοριών σε πηγές που περιέχουν αρχεία με σημαντικές πληροφορίες. Για το σενάριο απειλής επιλέχθηκαν οι δύο προσωπικότητες, αυτές του Snowden και του Assange, υπό το σκεπτικό ότι πίσω από αυτούς ενδέχεται να οργανώνονται συγκεκριμένες ομάδες, όπως ακριβώς συνέβη και στην πραγματική τους δράση. Στο συγκεκριμένο σενάριο, αυτό το οποίο εξετάζεται είναι κυρίως το ενδεχόμενο συνδυασμού των δυνάμεών τους, αναφορικά στις διαρροές που θα έκαναν.

Για τις ανάγκες της μελέτης έχω χρησιμοποιήσει τη μέθοδο του σχεδιαγράμματος «παπιγιόν», όπου συνδυάζει ουσιαστικά ένα δένδρο σφαλμάτων στα αριστερά και ένα δένδρο γεγονότων στα δεξιά. Στη μέση του διαγράμματος είναι το σημείο που ο κίνδυνος (διαρροή πληροφοριών) ξεσπά μέσω ενός κορυφαίου γεγονότος (συνεργασία Snowden–Assange).

Στην αριστερή στήλη, αναγράφονται μερικά από τα πιθανά αίτια που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καταστροφή. Μία από τις αιτίες είναι η επιθυμία για διαφάνεια. Η δεύτερη απειλή μπορεί να είναι η δοκιμή αντιδράσεων των αρχών. Τέλος, μια τρίτη απειλή θα μπορούσε να είναι ο πόλεμος προς το κατεστημένο.

Σε κάθε απειλή έχει τοποθετηθεί ένα μέτρο που θα μπορούσε να την περιορίσει και ενδεχομένως να την εξουδετερώσει. Στην πρώτη απειλή, θα μπορούσε να υπάρχει προσπάθεια για περισσότερη διαφάνεια. Έτσι η επιθυμία όλων για περισσότερη διαφάνεια μπορεί να καλυφθεί, ενώ η πραγματικότητα θα είναι πιο ξεκάθαρη.

Στη δεύτερη αιτία, τη δοκιμή των αντιδράσεων των αρχών, θα μπορούσε να επιχειρείται να υπάρχουν όλο και γρηγορότερα αντανακλαστικά προς κάθε απειλή. Αυτό είναι και η επιθυμία των υπηρεσιών που διαχειρίζονται τόσο ευαίσθητα δεδομένα. Ο αγώνας για καλύτερα και γρηγορότερα αντανακλαστικά μπορεί να βοηθήσει και σε καλύτερες αντιδράσεις που θα βελτιώσουν την κοινωνία.

Στην τρίτη αιτία ως φραγμός έχει τεθεί το να γίνονται περισσότερες πρωτότυπες επιλογές. Με αυτόν τον τρόπο οι πολίτες δεν θα νιώθουν ότι όλα είναι μέρος του κατεστημένου, ενώ, παράλληλα θα δίνονται ευκαιρίες και σε νέα πρόσωπα να διαδραματίσουν βασικό ρόλο στην εξέλιξη της κοινωνίας και να προσθέσουν τη δική τους εμπειρία για ένα καλύτερο μέλλον.

Εάν, όμως, όλα αυτά συμβούν, θα μπορούν να πραγματοποιηθούν, στο συγκεκριμένο παράδειγμα, επειδή οι Edward Snowden και Julian Assange έχουν συνεργασία. Αυτό θα οδηγήσει σε μία αλληλουχία συνεπειών που, ουσιαστικά, θα αποτελέσουν τα ενδεχόμενα αποτελέσματα μίας τέτοιας συνεργασίας.

Στα δεξιά, αυτού του Σχήμα 1, στα κόκκινα κουτάκια υπάρχουν τέσσερις συνέπειες. Αυτά είναι και τα αποτελέσματα, μετά το κορυφαίο γεγονός. Αρχικά υπάρχει η πρώτη έκβαση που αφορά στη διασταύρωση των πληροφοριών αυτών των δύο. Αυτό θα συμβεί, εάν γίνουν γνωστά αρχεία του ενός προς τον άλλο. Για να μην συμβεί, υπάρχει ένα ύστατο σημείο αντίστασης, που, ενδεχομένως να προλάβει να αντιμετωπίσει το κορυφαίο γεγονός και να προληφθεί η συγκεκριμένη συνέπεια. Αυτό είναι το μέτρο που αφορά την ύπαρξη μίας ειδικής και εξειδικευμένης ομάδας κρούσης που να δρα για τη διάσπασή των δύο μερών, της ομάδας του Assange και του Snowden αντίστοιχα.

Το δεύτερο αποτέλεσμα, την πλήξη του κύρους τόσο των υπηρεσιών πληροφόρησης, όσο και των πολιτικών ή άλλων σημαντικών και ισχυρών προσώπων, μπορεί να προλάβει η ύπαρξη μίας εξειδικευμένης ομάδας για τη διάψευση ειδήσεων, τύπου fact checkers, που να έχουν εποικοδομήσει μία σχέση εμπιστοσύνης με το κοινό, ώστε εάν αυτή η ομάδα διαψεύσει κάποιο στοιχείο που ενδεχομένως να είναι αληθές, τότε να είναι δεδομένο ότι η συγκεκριμένη ομάδα έχει δίκιο και έτσι απλώς να διαψευστούν όλες οι διαρροές και να ενταχθούν σε σφαίρα συνομωσιολογίας.

Ο τρίτος αντίκτυπος, που αφορά τις περισσότερες διαρροές που μπορούν να προκύψουν, θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί πριν καν συμβεί με την αναζήτηση όλων των εμπλεκομένων. Εάν, δηλαδή, γίνει αντιληπτή η συνεργασία των δύο, τότε θα είναι εξαιρετικής σημασίας να αλιευτούν όλες οι πληροφορίες που θα οδηγήσουν στους συνεργάτες και τους ομοϊδεάτες τους, προκειμένου να αποτραπούν οι περισσότερες διαρροές.

Η τέταρτη συνέπεια, η οργάνωση ενός κόμβου διαρροών, είναι μία από τις πιο σημαντικές συνέπειες που θα μπορούσαμε να διακρίνουμε, η οποία θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί, ίσως, μόνο με την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων απαιτήσεων τόσο του Edward Snowden όσο και του Julian Assange. Με αυτόν τον τρόπο, ίσως, να υπάρξει ο κατάλληλος χρόνος, ώστε να αποτραπούν οι συνεργασίες που θα οδηγήσουν σε έναν ενιαίο κόμβο διαρροών που με τον καιρό μπορεί και να ενδυναμωθεί.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στη συγκεκριμένη μέθοδο βλέπουμε χρονικά τι συμβαίνει πριν από το συμβάν, στη μέση βρίσκεται το κεντρικό συμβάν και στα δεξιά τι επακολουθεί. Με όρους διακινδύνευσης θα λέγαμε ότι στα αριστερά θεωρείται διοικητική της διακινδύνευσης (risk management) και από το κορυφαίο συμβάν κι έπειτα θεωρείται διαχείριση της κρίσης (crisis management).

4.2. Ανάλυση με δένδρο γεγονότων

Για την καλύτερη κατανόηση των κινδύνων που ελλοχεύουν κρίθηκε απαραίτητο να υπάρξει και ένα δένδρο γεγονότων (Γραφική απεικόνιση 1), όπου θα παρουσιάζει τα γεγονότα που μπορούν να επακολουθήσουν μετά από κάποια διαρροή πληροφοριών. Πέρα από τα βήματα που μπορούν να γίνουν για να αντιμετωπιστούν οι απειλές, στο τέλος του δένδρου, στα δεξιά υπάρχουν μερικές από τις πιθανές εκβάσεις που εξυπηρετούν τη συγκεκριμένη υπόθεση εργασίας.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ SNOWDEN-ASSANGE	ΔΙΑΡΡΟΗ	ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΥΟ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗΣ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΔΙΑΨΕΥΣΗΣ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΕΚΒΑΣΕΙΣ	ΚΩΔΙΚΟΣ
				ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΣΥΝΟΜΩΣΙΟΛΟΓΙΑ	Κ1
			ΝΑΙ			ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ	Κ2
		ΝΑΙ			ΟΧΙ	ΔΙΑΤΑΡΑΞΗ ΣΧΕΣΕΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ/ΚΡΑΤΩ	Κ3
	ΝΑΙ			ΟΧΙ		ΔΙΑΤΑΡΑΞΗ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	Κ4
			ΟΧΙ			ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΑΝΑΤΑΡΑΧΕΣ	Κ5
		ΟΧΙ				ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΦΗΜΕΣ	Κ6
	ΟΧΙ					ΚΑΜΙΑ ΕΠΙΠΤΩΣΗ	Κ7

Γραφική απεικόνιση 1. Δένδρο γεγονότων σε περίπτωση συνεργασίας Snowden-Assange και πιθανές εκβάσεις.

Όλα τα γεγονότα ξεκινούν από το εάν έγινε διαρροή πληροφοριών. Εάν δεν έγινε διαρροή πληροφοριών, τότε, προφανώς, δεν υπάρχει καμία επίπτωση (Κ7). Εάν, ωστόσο, γίνει διαρροή πληροφοριών, τότε έχει σημασία να δούμε εάν η διαρροή έγινε και στην πλευρά του Assange και του Snowden ή μόνο στον έναν από τους δύο. Εάν ένας από τους δύο μόνο, έχει τις πληροφορίες, τότε δεν επαληθεύονται και, άρα, να διακινηθούν προς το κοινό ως περιορισμένες φήμες (Κ6). Ωστόσο, εάν η διαρροή αφορά και τους δύο, τότε ενδέχεται να υπάρχει η δυνατότητα επαλήθευσης. Εάν, παρ' όλ' αυτά, δεν υπάρχει η δυνατότητα επαλήθευσης, τότε το μόνο που μπορεί να συμβεί είναι να υπάρξουν κάποιες εσωτερικές αναταραχές, ως αποτέλεσμα της δημοσιοποίησής τους (Κ5). Εάν επαληθεύονται, τότε αυτό που μπορεί να συμβεί είναι να υπάρξει αντιμετώπιση και να επιχειρηθεί η διάψευση. Εάν αυτό επιτύχει, τότε στη συνείδηση του κόσμου θα περάσει ως άλλη μία συνομωσιολογία (Κ1).

Τέλος, εάν η διάψευση που επιχειρηθεί δεν είναι επιτυχής, τότε θα έχουμε να κάνουμε με μία αποτυχία που μπορεί να οδηγήσει σε δύο διαφορετικές εκβάσεις. Η πρώτη αφορά την ίδια την αμφισβήτηση της πολιτικής ηγεσίας (Κ2) και η δεύτερη αφορά τη διατάραξη των σχέσεων μεταξύ κρατών και υπηρεσιών πληροφόρησης (Κ3). Από την άλλη, εάν δεν υπάρχει η δυνατότητα διάψευσης, τότε υπάρχει πιθανότητα διατάραξης των διακρατικών σχέσεων (Κ4). Ο λόγος που θεωρούνται σοβαρότερες αυτές οι εκβάσεις είναι διότι μπορεί με τη σειρά τους να οδηγήσουν σε πολιτικές αναταραχές και αστάθειες (Κ2), ενδέχεται να κλονίσουν την εμπιστοσύνη των κρατών στις υπηρεσίες πληροφόρησης και την καλλιέργεια της καχυποψίας (Κ3) και, φυσικά, η διατάραξη των διακρατικών σχέσεων μπορεί να οδηγήσει σε χρόνια διαμάχη με εμπλοκή και τρίτων κρατών (Κ4). Το ζήτημα είναι ότι εάν η διάψευση δεν γίνει ή δεν είναι επιτυχής, τότε η συγκεκριμένη αλληλουχία μπορεί να οδηγήσει με τη σειρά της σε πολλούς κινδύνους (Κ2, Κ3, Κ4). Αυτοί οι κίνδυνοι είναι αρκετά

σοβαροί, επομένως, είναι αναγκαίο να σχεδιασθούν μέτρα προστασίας, ικανά να αποτρέψουν τους συγκεκριμένους κινδύνους.

4.3. Ανάλυση κινδύνων με πιθανότητα – αντίκτυπο

Ο παρακάτω πίνακας μας βοηθά στην αξιολόγηση κινδύνων με βάση την πιθανότητα και τον αντίκτυπο.

ΚΙΝΔΥΝΟΣ	ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ	ΣΥΝΕΠΕΙΑ
K1	1	2	2
K2	3	3	9
K3	3	3	9
K4	3	3	9
K5	3	2	6
K6	3	1	3
K7	1	1	1

Πίνακας 1. Ανάλυση κινδύνων με βάση την πιθανότητα επί τον αντίκτυπο

Από τη Γραφική απεικόνιση 1 τίθενται οι κίνδυνοι προκειμένου να αναλυθούν ως προς την πιθανότητά τους να συμβούν και τον αντίκτυπο που θα έχουν, εάν όντως συμβούν. Το γινόμενο της πιθανότητας με τον αντίκτυπο μας δείχνουν τη σοβαρότητα του κινδύνου (συνέπεια). Με αυτόν τον τρόπο γίνεται η αξιολόγηση των κινδύνων, η προτεραιοποίησή τους και τοποθετούνται σε μήτρα κινδύνου. Στη Μήτρα Κινδύνου 1, με τις χρωματικές απεικονίσεις γίνεται ακόμη πιο φανερό πώς τοποθετούνται οι κίνδυνοι στο risk matrix. Οι κόκκινοι κίνδυνοι είναι αυτοί που χρήζουν αντιμετώπισης.

4.4. Μήτρες κινδύνων

Στη Μήτρα Κινδύνου 1 οι κίνδυνοι (K1-K7) είναι αυτοί που εμφανίζονται στη Γραφική απεικόνιση 1. Με τη βοήθεια της αξιολόγησης των κινδύνων που έγινε στον Πίνακα 1 οι κίνδυνοι τοποθετούνται στην παρακάτω μήτρα, με σκοπό να γίνουν πιο εύκολα οι κατάλληλες διακρίσεις που θα επιτρέψουν την ταξινόμησή τους από τον πιο ασήμαντο ως τον πιο σημαντικό. Για να έχει αυτό χρησιμότητα, αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμη κι εάν ένας κίνδυνος είναι εξαιρετικά πιθανός να εμφανιστεί, δεν σημαίνει ότι θα χρήζει χειρισμού και αντιμετώπισης. Για παράδειγμα, ο κίνδυνος 6 (K6) που είναι οι περιορισμένες φήμες, στη μήτρα έχουν χρωματική διάκριση χρώματος ανοικτού πορτοκαλί. Οι κίνδυνοι που σίγουρα είναι σημαντικοί και

χρειάζονται αντιμετώπιση αλλά και μέτρα που θα βοηθήσουν στην αποτροπή τους είναι οι τρεις που βρίσκονται στο κόκκινο (K2, K3, K4). Ωστόσο και ο κίνδυνος 5 (K5) παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον και χρήζει παρατήρησης, εάν όχι και χειρισμού. Η χρωματική διαφοροποίηση βοηθά στην οπτικοποίηση αυτής της σημασίας. Ο πράσινος κίνδυνος είναι ασήμαντος έως και ανύπαρκτος, ο κίτρινος ίσως δημιουργήσει κάποια προβλήματα. Ο ανοικτός πορτοκαλί είναι ένας υπαρκτός κίνδυνος που χρειάζεται παρακολούθηση, αντίστοιχα ο σκούρος πορτοκαλί είναι σημαντικός και ίσως θέλει κάποιο χειρισμό, ενώ ο κόκκινος δεν αφήνει περιθώρια σκέψης, καθώς εάν συμβεί, ίσως είναι και καταστροφικός.

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ		
	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΜΕΓΑΛΟΣ
ΑΠΙΘΑΝΟ	K7	K1	
ΠΙΘΑΝΟ			
ΠΟΛΥ ΠΙΘΑΝΟ	K6	K5	K2, K3, K4

Μήτρα Κινδύνου 1. Πιθανότητα διαρροής απόρρητων πληροφοριών από τη δράση των Snowden-Assange κι ο αντίκτυπος.

Παρακάτω εμφανίζεται μία δεύτερη Μήτρα Κινδύνου (Μήτρα Κινδύνου 2). Αυτή είναι στηριγμένη στους τρεις πιο σοβαρούς κινδύνους που εμφανίζονται τόσο στη Μήτρα Κινδύνου 1, όσο και στο διάγραμμα bowtie (Σχήμα 1). Η συγκεκριμένη μήτρα έχει εναλλακτικές αποχρώσεις.

Στο διάγραμμα bowtie υπάρχουν συγκεκριμένα μέτρα που λειτουργούν ως εμπόδια στο να εκδηλωθούν οι συγκεκριμένες συνέπειες. Για το λόγο αυτό τοποθετούνται με μία μικρή διαφοροποίηση ως προς τον αντίκτυπο αλλά και την πιθανότητά τους να συμβούν. Θεωρώ πιθανό ότι κάποια από αυτά τα ανασταλτικά εργαλεία θα λειτουργήσουν και θα είναι τόσο αποδοτικά, ώστε να μετριάσουν και τον αντίκτυπο και να μειώσουν την έντασή του. Επομένως, στην παρακάτω μήτρα εμφανίζεται το Σ1 που αφορά τη διασταύρωση των πληροφοριών. Θεωρείται ένα πιθανό σενάριο η διασταύρωση πληροφοριών, με μέτριο αντίκτυπο, διότι, μεταξύ των κινδύνων είναι που παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο διάγραμμα, αυτό είναι το λιγότερο επικίνδυνο. Το Σ2 είναι η πλήξη του κύρους τόσο των υπηρεσιών πληροφόρησης, όσο και των πολιτικών προσώπων ή άλλων ισχυρών ανθρώπων που μπορεί να προκληθεί από πληροφορίες που διέρρευσαν, το οποίο είναι πολύ πιθανό να συμβεί, και, εάν πράγματι συμβεί, αφού είναι πολύ πιθανό, τότε μπορεί να οδηγήσει σε

αναταραχές. Εάν, απλώς, προκύψουν περισσότερες διαρροές (Σ3), τότε εάν και είναι πολύ πιθανό να συμβεί, ο κίνδυνος θεωρείται μέτριος και δεν είναι και το χειρότερο, αφού δίνεται η δυνατότητα διαχείρισης. Τέλος, εάν υπάρξει οργανωμένος κόμβος διαρροών (Σ4), που είναι και το πιο πιθανό να συμβεί, τότε ο κίνδυνος είναι ο μέγιστος, καθώς δεν θα είναι εύκολα διαχειρίσιμος, και, επίσης, το ημίμετρο που εξουδετερώνει υπό συγκεκριμένες συνθήκες τον κίνδυνο, είναι πολύ δύσκολο να πετύχει. Αυτή η συνέπεια (Σ4) και το Σ2, ίσως, να είναι οι πιο σοβαρές από τις παραπάνω, αφού μπορεί να οδηγήσει σε ανακατατάξεις σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας και να κλονίσει το status quo ενός κράτους.

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ		
	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΜΕΓΑΛΟΣ
ΑΠΙΘΑΝΟ			
ΠΙΘΑΝΟ		Σ1	
ΠΟΛΥ ΠΙΘΑΝΟ		Σ3	Σ2,Σ4

Μήτρα Κινδύνου 2. Οι συνέπειες της διαρροής πληροφοριών με βάση το διάγραμμα bowtie.

Όλοι οι κίνδυνοι είναι εξίσου σημαντικοί, κάποιοι από αυτούς καταστροφικοί για την υπόσταση του κράτους στη διεθνή κοινωνία. Για το λόγο αυτό χρειάζονται ισχυρά μέτρα προστασίας, προκειμένου να αποτρέπονται οι επιθέσεις και αυτές οι προκλήσεις να θεωρούνται απίθανες να συμβούν.

Οι τρεις μέθοδοι που έχουν χρησιμοποιηθεί για να αναδειχθούν οι επιμέρους κίνδυνοι, καταδεικνύουν ποια πιθανά σενάρια είναι πιο επικίνδυνα και πώς μπορούν να οδηγήσουν σε κρίση. Είναι αναγκαίο να υπάρξουν κατάλληλα μέτρα προστασίας για να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι και να αποτραπούν τα πιθανά επακόλουθά τους.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η δημιουργία θεσμών που θα μπορούσαν να διαψεύσουν ορισμένες φήμες, ανεξαρτήτως εάν είναι αληθείς ή ψευδείς, θα αποτελούσε, ενδεχομένως, μία από τις βασικότερες ιδέες για την εξασθένιση των διαρροών. Αυτό, ωστόσο, θα ήταν αρκετά επικίνδυνο, αφού, μία τέτοια ομάδα, με την αλλαγή εξουσίας, θα φανεωνόταν σε πολιτικούς αντιπάλους και θα μπορούσε να γίνει γνωστή σε όλον τον κόσμο. Πιθανό θα ήταν, μάλιστα, η αποκάλυψή της να είναι αρκετά σκανδαλώδης για να γίνει γνωστή σε όλον τον πλανήτη. Ωστόσο, θα

μπορούσε να συσταθεί μία ομάδα που να λειτουργεί ανεξάρτητα και να υπηρετεί τα κράτη, με σκοπό να προστατεύει πάντα το συμφέρον του.

Ο συνδυασμός των αναλυτικών μεθόδων έγινε με σκοπό όλες οι σκέψεις που ακολούθησαν το υποθετικό σενάριο του συνδυασμού των δράσεων Snowden-Assange να οπτικοποιηθούν. Με αυτόν τον τρόπο καθίσταται δυνατή και η περαιτέρω συζήτησή τους, η δυνατότητα να δημιουργηθούν βάσεις για ένα σταθερότερο μέλλον, τόσο στον τομέα της πληροφόρησης, όσο και της πολιτικής, διεθνούς και μη.

Η μέθοδος ανάλυσης με bowtie διάγραμμα αναδεικνύει τόσο τους κινδύνους, αν και επιγραμματικά στη συγκεκριμένη περίπτωση, όσο και τα μέτρα που θα μπορούσαν να ληφθούν, με σκοπό να αποτραπεί το κεντρικό και σοβαρότερο γεγονός. Ταυτόχρονα, η μορφή του μας επιτρέπει να δούμε καθαρότερα τι θα μπορούσε να γίνει, ώστε να αποφευχθούν τα χειρότερα, ανάλογα τη συνέπεια που θα μπορούσε να υπάρξει. Η θεωρητική προσέγγιση, επιτρέπει σε όλους, να αντιληφθούν το εύρος των κινδύνων, των συνεπειών και τη δύναμη, αντίστοιχα, των ημιμέτρων που μπορούν να ληφθούν για να εξουδετερώσουν τον κίνδυνο. Ωστόσο, αυτό που πρέπει, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να αποτραπεί είναι η συνεργασία των δύο.

Στην περίπτωση του δένδρου γεγονότων, αυτό που πρέπει να συμβεί είναι το αρχικό γεγονός, που στο συγκεκριμένο διάγραμμα είναι η συνεργασία των δύο. Εάν, ωστόσο, γίνει διαρροή, και, μάλιστα, κι από τους δύο, είναι πιο δύσκολη η διαχείριση των κινδύνων, ακριβώς διότι, η διαρροή είναι μεγαλύτερης σημασίας. Γίνεται, επομένως, μοιραία, μία ποιοτική διαφοροποίηση που είναι, όμως, και κομβικής σημασίας για την εξέλιξη ενός πιθανού σεναρίου με κακή έκβαση. Η βλάβη που μπορεί να προκληθεί από τον βασικό κίνδυνο της διαρροής είναι, επίσης, ποιοτικώς διαχωριζόμενη. Αφορά, πρωτίστως, τα είδη πληροφοριών που θα διαρρεύσουν κι όχι το γεγονός ότι θα διαρρεύσουν. Επιπλέον, το δένδρο γεγονότων έχει μία προοπτική αξιολόγησης και της απήχησης των διαρροών στο κοινό και τους πολίτες. Άρα, η αναλυτική αυτή τεχνική παρουσιάζεται με κύριο άξονα την ποιότητα τόσο των διαρροών όσο και των κινδύνων.

Τέλος, οι μήτρες κινδύνων έχουν σχεδιαστεί με στόχο την προτεραιοποίηση των κινδύνων και το διαχωρισμό τους σε λιγότερο σημαντικούς ή πιθανούς. Για να συμβεί αυτό, χρειάστηκε η δημιουργία πινάκων με τον υπολογισμό πιθανότητας και αντικτύπου που αναδεικνύει καλύτερα, ίσως όχι απόλυτα, ποιοι κίνδυνοι χρήζουν αντιμετώπισης και ποιοι θεωρούνται δευτερευούσης σημασίας.

Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω αναλυτικών μεθόδων δίνει τη δυνατότητα συζήτησης γύρω από τις ενδεχόμενες διαρροές. Παράλληλα αναδεικνύει πιθανούς κινδύνους, δημιουργώντας ένα πλαίσιο προβληματισμού για όσα μπορεί να συμβούν στο μέλλον. Το γεγονός ότι δεν συνέβη έως και σήμερα δεν αναιρεί την πιθανότητα

να συμβεί κάποια στιγμή. Επομένως, η πρόληψη αποτελεί βασικό παράγοντα για την αποτροπή τέτοιων συμβάντων, αλλά, ταυτόχρονα, δίνει και μία προοπτική εξέλιξης ή και αναθεώρησης των ήδη υπαρχουσών μεθόδων αποτροπής ή αντιμετώπισης των κινδύνων διαρροής στον τομέα της πληροφόρησης.

5. Συμπεράσματα

Η Δημοκρατία και η Ηθική ενάντια στην Πληροφόρηση και την Ασφάλεια, είναι ένα τρομερό δίλημμα που έχει απασχολήσει πολλές γενεές από την πιο απλοϊκή μορφή που αφορά τις προσωπικές σχέσεις μέχρι και την πιο προηγμένη, που αφορά ευαίσθητα δεδομένα ύψιστης σημασίας των πιο ισχυρών κρατών ή υπηρεσιών πληροφόρησης στον πλανήτη.

Μέσα από τη δράση τους δόθηκε η αφορμή για ριζικές αλλαγές στον τρόπο διακυβέρνησης και επίβλεψης των υπηρεσιών πληροφοριών, αφού η επιθυμία τους να αποκαλυφθεί η αλήθεια και ο τρόπος που δρούσαν οι μυστικές οι υπηρεσίες πραγματώθηκε. Ένα από τα κίνητρά τους ήταν η παρατήρηση της κοινωνίας, πώς συμπεριφέρεται όταν μαθαίνει κάτι συνταρακτικό για το κατεστημένο, πώς αντιδρά στα μηνύματα που αφορούν κρυμμένη πληροφορία, πώς διαχειρίζεται τις επιμέρους πληροφορίες που μπορεί να προέρχονται κι από δική τους διαίσθηση, πώς επιβεβαιώνονται και πώς διαψεύδονται οι αστικοί μύθοι κι άλλες αντίστοιχες περιπτώσεις.

Εάν όλα αυτά τα στοιχεία τα διαχειριζόταν ο καθένας μας και τα διέρρηε κατά τη δική του κρίση και βούληση, το σύστημα θα ήταν άναρχο και σε πλήρη αποσύνθεση.

Είναι η πληροφόρηση ένα όπλο που μπορεί να ανατρέψει τα πάντα; Προφανώς και ναι, διότι έτσι ανατράπηκε η κατάσταση στην Τροία, εάν γνώριζαν για το Δούρειο Ίππο, τα πράγματα δε θα ήταν διαφορετικά; Πιθανότατα ναι.

Εάν ζούμε σε μία κοινωνία, όπου όλα είναι διάφανα, όπως ευαγγελίζονται όλες οι δημοκρατίες, τότε ποιος κερδίζει σε δύναμη; Αυτός που έχει να κρύψει λιγότερα ή αυτός που γνωρίζει περισσότερα; Είναι όλα αυτά λεπτές γραμμές που κανείς δε μπορεί να προσπεράσει.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι η πληροφόρηση κι η κατασκοπία υπήρχαν από τα αρχαία χρόνια και θα συνεχίσουν να υπάρχουν, διότι ακόμη κι όλα να είναι γνωστά, πάντα θα υπάρχει κάποιος δύσπιστος που θα ψάχνει για παραπάνω πληροφορίες. Πόσο δυνατή είναι μία πληροφορία; Εξαρτάται από το περιεχόμενό της.

Ναι, χρειαζόμαστε σίγουρα μία εποπτική αρχή για τις υπηρεσίες πληροφόρησης σε όλον τον κόσμο, αλλά υπάρχουν αρκετά εμπόδια. Ίσως ποτέ να μην μπορέσει να δημιουργηθεί μία αρχή που θα εποπτεύει με πλήρη διαφάνεια όλο το περιεχόμενο των πληροφοριών, διότι πάντα οι υπηρεσίες πληροφόρησης θα λειτουργούν αμυντικά. Το ίδιο θα συμβαίνει και με τα κράτη, αφού δεν μπορεί να διασφαλιστεί ίση πρόσβαση για όλα. Το πρώτο και βασικό βήμα που θα πρέπει να υπάρξει είναι η δημιουργία συγκεκριμένων κανόνων στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου. Μόνο τότε θα μπορούσε να διασφαλιστεί μία πιο εκδημοκρατισμένη και ηθική πτυχή στην πληροφόρηση. Για να συμβεί αυτό χρειάζονται χρόνιες συζητήσεις με όλα τα κράτη. Ίσως θα μπορούσε να γίνει αυτό στα πλαίσια μίας θεματικής επιτροπής του ΟΗΕ.

Ο εκδημοκρατισμός σε αυτόν τον τομέα προς το παρόν φαντάζει ουτοπία, ωστόσο, η επίβλεψη ίσως να δημιουργούσε μία καλύτερη ψευδαίσθηση ότι εφαρμόζονται νόμοι και διεθνείς κανόνες. Αν και τις περισσότερες φορές, το νόμιμο δε συνάδει πλήρως με το ηθικό, ο λαός ανακουφίζεται να γνωρίζει ότι σε κάθε τομέα υπάρχουν όρια που γίνονται σεβαστά από όλους ανεξαιρέτως, ενώ, παράλληλα, υπάρχουν πολλοί που λαχταρούν την απόδοση δικαιοσύνης και νιώθουν εξαπατημένοι, οπότε χαίρονται κάθε φορά που ένας Edward Snowden και ένας Julian Assange βρίσκει τον τρόπο να εκθέτει τις πληροφορίες δίχως φίλτρο, αφού έτσι πιστεύουν ότι αποκαθίστανται αδικίες. Αυτό είναι, όμως, αυταπάτη, αφού η παραπλάνηση γίνεται με νέους τρόπους κι η απόκρυψη των πληροφοριών γίνεται ακόμη πιο συστηματικά, έτσι ώστε να είναι πάντα οι διαχειριστές των πληροφοριών ικανοί να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις.

Κατάλογος Πηγών

- Barkley, James A. 2014. 'Intelligence leaks: what is the role of the leak and the leaker in U.S. democracy?'
- Born, H., και Marina Caparini, επιμ. 2007. *Democratic control of intelligence services: containing rogue elephants*. Aldershot, England ; Burlington, VT: Ashgate.
- Bruneau, Thomas C. 2001. 'Controlling Intelligence in New Democracies'. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 14(3):323–41. doi: [10.1080/08850600152386837](https://doi.org/10.1080/08850600152386837).
- Bruneau, Thomas C., και Steven C. Boraz, επιμ. 2007. *Reforming intelligence: obstacles to democratic control and effectiveness*. 1st ed. Austin: University of Texas Press.
- Buzan, Barry. 1983. *People, states, and fear: the national security problem in international relations*. Brighton: Wheatsheaf Books.
- C. Ott, Marvin. 2003. 'Partisanship and the Decline of Intelligence Oversight'. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 16(1):69–94. doi: [10.1080/713830378](https://doi.org/10.1080/713830378).
- Cohen, Elliot D. 2014a. 'A History of the Mass Warrantless Surveillance Network'. στο *Technology of Oppression*. Palgrave Macmillan.
- Cohen, Elliot D. 2014b. *Technology of Oppression*. New York: Palgrave Macmillan US.
- Eijkman, Quirine, και Daan Weggemans. 2013. 'Open source intelligence and privacy dilemmas: Is it time to reassess state accountability?' *Security and Human Rights* 23(4):285–96. doi: [10.1163/18750230-99900033](https://doi.org/10.1163/18750230-99900033).
- Etzioni, Amitai. 2015a. 'NSA: National Security vs. Individual Rights'. *Intelligence and National Security* 30(1):100–136. doi: [10.1080/02684527.2013.867221](https://doi.org/10.1080/02684527.2013.867221).
- Etzioni, Amitai. 2015b. *Privacy in a cyber age: policy and practice*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

- Goldman, Jan, επιμ. 2006. *Ethics of spying: a reader for the intelligence professional*. Lanham, Md: Scarecrow Press.
- Greenwald, Glenn. 2015. *No Place to Hide: Edward Snowden, the NSA and the Surveillance State*.
- Guardian, T. (2020, Σεπτέμβριος 07). *In Gr*. Retrieved from in.gr: <https://www.in.gr/2020/09/07/world/wikileaks-ksekina-diki-gia-tin-ekdosi-tou-tzoulia-nsa-stis-ipa-katagelies-gia-paraviaseis-dikaiomaton-tou/>
- Harding, Luke. 2014. *The Snowden files: the inside story of the world's most wanted man*. First Vintage Books Edition. New York: Vintage Books, A Division of Random House LLC.
- Hayden, Michael V. 2016. *Playing to the edge: American intelligence in the age of terror*. New York: Penguin Press.
- Javorsek, Daniel, John Rose, Christopher Marshall, και Peter Leitner. 2015. 'A Formal Risk-Effectiveness Analysis Proposal for the Compartmentalized Intelligence Security Structure'. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 28(4):734–61. doi: [10.1080/08850607.2015.1051830](https://doi.org/10.1080/08850607.2015.1051830).
- Johnson, Loch K. 2000. *Bombs, bugs, drugs, and thugs: intelligence and America's quest for security*. New York: New York University Press.
- Johnson, Loch K. 2015. 'A Conversation with James R. Clapper, Jr., The Director Of National Intelligence in the United States'. *Intelligence and National Security* 30(1):1–25. doi: [10.1080/02684527.2014.972613](https://doi.org/10.1080/02684527.2014.972613).
- Johnson, Loch K., Richard J. Aldrich, Christopher Moran, David M. Barrett, Glenn Hastedt, Robert Jervis, Wolfgang Krieger, Rose McDermott, David Omand, Mark Phythian, και Wesley K. Wark. 2014. 'An INS Special Forum: Implications of the Snowden Leaks'. *Intelligence and National Security* 29(6):793–810. doi: [10.1080/02684527.2014.946242](https://doi.org/10.1080/02684527.2014.946242).
- Jones, A. (2016, April 2). Independent. Retrieved from IMF predicts Greek default will coincide with EU referendum, claims WikiLeaks: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/imf-predicts-greek-default-will-coincide-eu-referendum-claims-wikileaks-a6964676.html>
- Krause, Lawrence B., και Joseph S. Nye. 1975. 'Reflections on the Economics and Politics of International Economic Organizations'. *International Organization* 29(1):323–42. doi: [10.1017/S0020818300017975](https://doi.org/10.1017/S0020818300017975).
- Konstantopoulos, Ioannis. (2012). Intelligence and IR Theory: The Cases of Covert Action and Economic Espionage. In A. Bitzenis, & V. Vlachos, Proceedings,

International Conference on International Business (pp. 65-80). Thessaloniki: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Konstantopoulos, Ioannis. L. (2017). Democracy and Ethics vs. Intelligence and Security: From WikiLeaks to Snowden. In G. C. Bitros, & N. C. Kyriazis, *Democracy and an Open-Economy World Order*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing.

Konstantopoulos, Ioannis., & Liaropoulos, Andreas. (2014). Reforming the Greek National Intelligence Service: Untying the Gordian Knot. JOURNAL of MEDITERRANEAN and BALKAN INTELLIGENCE.

Leigh, David, Luke Harding, και Edward Pilkington. 2011. *Wikileaks: Inside Julian Assange's War on Secrecy*. London: Guardian Books.

Lowenthal, Mark M. 2009. *Intelligence: from secrets to policy*. 4th ed. Washington, D.C: CQ Press.

Manjikian, Mary. 2015. 'But My Hands Are Clean: The Ethics of Intelligence Sharing and the Problem of Complicity'. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 28(4):692–709. doi: [10.1080/08850607.2015.1051411](https://doi.org/10.1080/08850607.2015.1051411).

Monahan, Torin, επιμ. 2006. *Surveillance and security: technological politics and power in everyday life*. New York: Routledge.

Peterson, M. (2005). Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture. Washington DC: Bureau of Justice Assistance.

Pincus, W. (2005, Νοέμβριος 27). Pentagon Expanding Its Domestic Surveillance Activity. Washington Post(A06).

Quill, Lawrence. 2014. *Secrets and Democracy: From Arcana Imperii to Wikileaks*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Shulsky, Abram N., και Gary James Schmitt. 2002. *Silent warfare: understanding the world of intelligence*. 3rd ed., rev. Washington, D.C: Brassey's, Inc.

Springer, Simon, Heather Chi, Jeremy Crampton, Fiona McConnell, Julie Cupples, Kevin Glynn, Barney Warf, και Wes Attewell. 2012. 'Leaky Geopolitics: The Ruptures and Transgressions of WikiLeaks'. *Geopolitics* 17(3):681–711. doi: [10.1080/14650045.2012.698401](https://doi.org/10.1080/14650045.2012.698401).

Swenson, Russell George, Susana C. Lemozy, και Center for Strategic Intelligence Research (U.S.). 2009. *Democratization of Intelligence: Melding Strategic Intelligence and National Discourse*. Washington, DC: National Defense Intelligence College, Center for Strategic Intelligence Research.

Η Καθημερινή. (2021, Ιανουάριος 04). *Η Καθημερινή*. Retrieved from kathimerini.gr:
<https://www.kathimerini.gr/world/561215749/mexikanos-proedros-etoimoi-na-prosferoyme-asylo-ston-asanz/>

Μάγρα, Η. (2021, Ιανουάριος 05). *Η Καθημερινή*. Retrieved from kathimerini.gr:
<https://www.kathimerini.gr/world/561216727/ochi-stin-ekdosi-toy-asanz/>

Σνόουντεν, Έντουαρντ, και Χρήστος Καψάλης. 2019. *Το μεγάλο φακέλωμα*. Ψυχογιός